

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК І ПРАВА
ЦЕНТР СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ «POLITICUS»

**П'ЯТА ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА:
ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ
МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ**

3 квітня 2020 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 7 від 27.02.2020 р.)

Організаційний комітет конференції:

Наумкіна С. М. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Гедікова Н. П. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Долженков О. О. – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Музиченко Г. В. – доктор політичних наук, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Ростецька С. І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Проноза І. І. – кандидат політичних наук, старший викладач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 3 квітня 2020 року. Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центр соціально-політичних досліджень «Politicus», 2020. 92 с.

ISBN 978-966-992-070-6

УДК 321(477)(063)

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Андріїв Б. Є.

Інститут побратимства як інструмент розвитку міст
в умовах кризи..... 5

Андрійчук Т. С.

Практичні аспекти удосконалення публічних консультацій
в контексті деліберативної демократії 7

Арабаджієв Д. Ю., Сергієнко Т. І.

Основні напрями розвитку і становлення політичної системи
України в умовах сучасної гібридної війни 13

Бадер А. В.

Інформаційний фактор у військовому конфлікті в Україні:
особливості сучасного збройного насилля 18

Гедікова Н. П.

Формування локальної ідентичності в умовах реформи
децентралізації в Україні..... 24

Козьмініх А. В.

Достовірність інформації в умовах інформаційної війни 27

Кушнірюк В. М., Василечко В. І.

Мобілізація та згуртованість лідерських
ресурсів громади як чинник розвитку сучасної
української держави 33

Музиченко Г. В.

Міжнародні стандарти правового регулювання сфери
фінансування політичних партій 38

Наумкіна С. М.

Громадянські компетентності та форми політичної участі
в контексті демократичних ініціатив 42

Проноза І. І., Деревянко О. Г.

Інформаційно-психологічні війни як механізм управління
суспільно-політичною свідомістю 46

Ростецька С. І.

Дихотомія глобалізації: руйнування національної ідентичності
чи стимул її збереження 51

Ткачук Ю. В. Трудова міграція громадян України: виклики, сутність і сучасні тенденції	54
--	----

Швец С. Л. Міграційний конфлікт як різновид політичного	59
---	----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Барабаш О. В. Латинська Америка і Карибський басейн (ЛАКБ): allow to a little leeway в ситуації пандемії та боротьби з кризою	63
--	----

Holeček R. Analýza volebního systému České republiky: příklad pro Ukrajinu	67
--	----

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Личковська М. Р., Шаботіна Д. І. Коронавірусна діджиталізація – новий виклик для системи освіти України	71
--	----

Полуяктова О. В., Кушнір Н. В. Роль комерційного найменування у функціонуванні підприємства	77
--	----

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Кузьмінець Н. П., Стадник О. О. Іван Марчук: легендарна постать сучасного українського мистецтва	83
---	----

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Андрійв Б. Є.,
аспірант кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету
м. Ужгород, Україна

ІНСТИТУТ ПОБРАТИМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ МІСТ В УМОВАХ КРИЗИ

Питання про посилення муніципального співробітництва як одного з напрямів міжнародної співпраці органів місцевого самоврядування постійно перебуває в колі зору науковців та самих представників органів місцевого самоврядування, що викликано зростаючою роллю великих міст в національній та міжнародній політико-економічній сфері, де використання таких форм міжнародної співпраці як побратимські зв'язки, партнерські відносини, розглядаються як інструменти розвитку міст та, у першу чергу, місцевих громад.

Зазначимо, що в літературі немає остаточної згоди щодо визначення такого поняття, як «міжнародне співробітництво між містами», що робить використання цього терміна дещо неоднозначним. Крім того, використовується безліч синонімів для характеристики цього явища (наприклад, муніципальне партнерство, міжнародне співробітництво муніципалітетів, децентралізоване співробітництво, партнерства між містами, дипломатія міст тощо), які можуть додати плутанини. Одночасно це різноманіття є віддзеркаленням багатства і різноманітності міжнародної діяльності міста. Тоді як політичні структури і програми підтримки є важливими функціями у встановленні і поглибленні

міжнародного партнерства міста, існує ряд інших факторів, які пояснюють динаміку розвитку міжнародного співробітництва міст.

Початок міжнародного руху поріднених міст було покладено у 1944 році, коли відбулося перше в світі споріднення радянського міста-героя Сталінграда (сучасного Волгограда) і англійського міста Ковентрі [2]. Далі світ розвивав цю практику та створював міжнародні асоціації (об'єднання) муніципалітетів: у 1957 році була створена Всесвітня федерація об'єднаних міст, в квітні 1964 року – міжнародна асоціація «Поріднені міста», а в 1985 році – Всесвітня асоціація великих метрополій «Метрополіс», що об'єднала багато міст світу. Унікальною метою останньої стала організація обміну досвідом при вирішенні найбільш актуальних проблем великих міст в сферах управління, містобудування, транспорту, екології [1, с. 138].

Важливо відмітити, що подібні зв'язки на міжнародному рівні стимулюють поліпшення життя городян в різних містах світу. В основі широкомасштабних міжнародних зв'язків між містами все більшу роль відіграють науково-культурні, спортивні та інші заходи, які відкривають нові горизонти для інвестиційної політики та економічних проектів.

У результаті реалізації цих проектів створюються нові інфраструктури, органіуються нові робочі місця для багатьох громадян міст. Безсумнівно, що глобальні процеси мають унікальний відгук на регіонально рівні. Створення нового формату відносин надає широкі можливості для реалізації найперспективніших і сміливих проектів, формуються умови для створення нових підприємств та нових робочих місць, обміну досвідом.

Сьогодні, коли світ занурюється в світову масштабну економічну кризу, використання побратимських зв'язків сучасних міст має всі шанси стати одним з дієвих інструментів економічного розвитку, обміну технологіями тощо.

Література:

1. Алборова М. Б. Дипломатия городов как важный фактор развития современных международных отношений в условиях цифровой цивилизации. *International Journal of Humanities and Natural Sciences*, 2019. Vol. 8-1. С. 136-139.
2. Міжнародна організація міст-побратимів «Поріднені міста». URL: <http://goroda-pobratimy.ru>

Андрійчук Т. С.,

кандидат політичних наук,
заступник завідувача відділу

Секретаріату Кабінету Міністрів України,
старший викладач

Національного університету «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Демократичні принципи і стандарти належного врядування передбачають залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, що здійснюється, зокрема, через проведення публічних консультацій.

Загальні питання проведення публічних консультацій в Україні регулюються постановою Кабінету Міністрів від 03.11.2010 р. № 996 [2], зокрема затвердженим згаданою постановою Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики. Водночас, час засвідчив, що відповідне нормативно-правове забезпечення потребує удосконалення, зокрема в частині передбачення проведення консультацій на усіх етапах формування та реалізації

державної політики, більш деталізованого порядку визначення заінтересованих сторін (стейкхолдерів), застосування форм консультацій, які будуть зручними для отримання пропозицій і зауважень стейкхолдерів, тощо. На даний час Мін'юстом спільно з Секретаріатом Кабінету Міністрів та експертами від громадського сектору розробляється проект Закону України «Про публічні консультації», покликаний осучаснити правове регулювання у цій сфері.

Однак, результативність будь-яких процесів у суспільно-політичному житті залежить не лише від правового регулювання, але значною мірою від практичних аспектів їх організації. І публічні консультації не є виключенням.

У цьому контекст на увагу заслуговує спільна праця Дж. Форестера та Д. Кахане «Мікрополітика деліберативності: від аргументації до усвідомлення та справедливості», в якій аналіз практичних кейсів публічних обговорень здійснено разом з переосмисленням деяких ключових питань концепції деліберативної демократії.

Зокрема, Дж. Форестера турбує питання, з актуальністю якого може погодитися кожен, хто має певну практику організації публічних консультацій: «у ситуації суспільних суперечок – коли громадяни часто різко не погоджуються між собою стосовно використання земель, охорони навколишнього середовища, стратегії системи охорони здоров'я у боротьбі з ВІЛ/СНІД тощо, коли когось з нас просять провести громадське обговорення, щоб «допомогти цим громадянам розібратися в їхніх відмінностях», чому ми можемо навчитися від «модераторів», яких вже просили зробити таку публічну деліберативність на практиці? Як це так, що перспектива зустрічі з п'ятдесятьма фрагментованими та сильно розділеними прихильниками... лякає декого з нас, але виглядає звичайною роботою для інших (тренуваних медіаторів, фасилітаторів)?» [1, р. 210].

Основні фактори, які можуть мати вирішальний вплив на результативність деліберації як розважливого, розсудливого обговорення, що аналізуються дослідниками, стосуються, насамперед, ролі фахівців, які організують процес обговорення, та форматів (практик) проведення обговорень.

Так, розглядаючи важливість кваліфікованих «посередників» під час публічних консультацій, варто звернути увагу на влучне спостереження Дж. Форестера, що багатьом громадянам «важко відмежовувати «зміст пропозиції» в аргументі (те, про що вони стверджують, як про реальне, вирішальне, загрозливе тощо) та «перформативний характер» цього аргументу (те, як вони його стверджують – наполегливо, палко, праведно, без сумнівів в істинності тощо)» [1, р. 211–212].

Дійсно, очевидним слабким місцем багатьох публічних консультацій з безпосередньою участю стейкхолдерів (громадські слухання, зустрічі, «круглі столи» тощо) є те, що обговорення без професійного керування процесом досить швидко переходить від аргументів, що репрезентують інтереси та потреби, на рівень емоцій та позицій учасників. Результативність таких обговорень є достатньо низькою – орган влади, що є організатором консультацій, отримує не очікувані аргументовані пропозиції чи відгуки, а палкі емоційні коментарі, які достатньо важко врахувати у нормативних документах. З другого боку, учасники таких консультацій, також не відчують, що їх почули і зрозуміли, а відповідно – належним чином врахували висловлені ними думки. Отже, наступного разу обидві сторони будуть ставитися до публічних консультацій із застереженнями, а з часом взагалі можуть розчаруватися і вирішити не витратити час на організацію таких заходів (обмежитися «безконтактними» електронними консультаціями) або на участь у них.

Водночас роль фахівців, які керують процесом публічного обговорення, може суттєво різнитися залежно від суспільно-

політичних чинників, мети обговорення, учасників та питання, щодо якого проводяться консультації. Як зазначає Дж. Форестер, у цьому контексті варто розрізняти такі ролі цих фахівців, як модерація дебатів, фасилітація діалогу та посередництво у переговорах [1, р. 214]. Такий підхід, на нашу думку, є достатньо обґрунтованим. Дійсно, практика свідчить, що може існувати (виникати *ad hoc*) потреба в модеруванні/фасилітації/посередництві під час заходів, які передбачають або ж неконтрольовано перетворюються на:

- дебати (дискусію між учасниками для переконання представників органів влади у власних аргументах, твердженнях);
- переговори (дискусію між учасниками та представниками органів влади для узгодження питань, що до яких є взаємний інтерес, але відсутня спільна позиція);
- діалог (обговорення, яке має на меті покращення розуміння/стосунків учасників, а також прийняття рішень щодо спільних дій або вирішення конфлікту у спосіб, що передбачає рівну можливість учасників висловлювати свої думки [3, с. 23]).

Під час організації публічних консультацій орган виконавчої влади має враховувати особливості названих вище видів обговорень, а також важливість забезпечення «контрольованості» процесу. Для результативного ведення дебатів важливу роль відіграватиме особа (або представник органу влади, або залучений фахівець), що матиме навички модерації, переговорів – навички посередника (медіатора), діалогу – навички фасилітатора. Іноді виникатиме потреба інтеграції практик модерування дебатів з посередництвом у переговорах або фасилітацією діалогу.

Уже на етапі планування проведення публічних консультацій фахівцям з питань взаємодії з громадськістю в органах виконавчої влади важливо усвідомлено обирати той чи інший формат організації обговорення. Як уже зазначалося, це буде

суттєво залежати від таких чинників, як суспільно-політичний контекст, мета обговорення, його учасники. Водночас, на наш погляд, все більшої актуальності для відповідної сфери в Україні набуває практика організації обговорень у форматі фасилітованого діалогу, коли учасникам надається рівна можливість участі в обговоренні для з'ясування їх інтересів і потреб, налагодження сприятливих взаємовідносин між ними та формування спільних підходів до вирішення проблемного питання.

Сучасна практика свідчить, що організація обговорень у діалоговому форматі може здійснюватися за допомогою різних способів і засобів фасилітації: малі групові обговорення (від простих виступів по колу до Топ-фасилітації), «світове кафе», «відкритий простір», «акваріум» та ін. Спільним залишається те, що, як підкреслює Дж. Форестер, така деліберация вимагатиме одночасної уваги не лише до змістовної якості аргументів і оцінок учасників, але й до їх «політичних і психологічних компетентностей і схильностей» та включатиме «розвиток і побудову взаємозв'язків між сторонами, інституційний дизайн (розмовне коло?, громадські слухання?) та інфраструктуру для постановки деліберацийного процесу» [1, р. 219].

Зазначимо, що протягом останніх декількох років в Україні напрацьовано певний досвід організації публічних консультацій з використанням діалогового підходу. Зокрема, ряд подібних заходів («світове кафе», «відкритий простір», «майстерня майбутнього») протягом 2016–2019 років використано в діяльності Секретаріату Кабінету Міністрів України. Також цей підхід застосовано під час організації на початку 2020 р. регіональних публічних консультацій («світове кафе») для обговорення змін до Конституції України в частині децентралізації.

Водночас зазначені заходи проводяться із залученням сторонніх фасилітаторів та за рахунок донорської підтримки (Координатора проектів ОБСЄ в Україні, інших міжнародних

організацій). Це актуалізує потребу у підготовці фахівців-фасилітаторів у рамках власне державного сектору, щоб вони могли організовувати відповідні заходи в межах своїх посадових обов'язків.

Отже, як свідчить світова та вітчизняна практика, важливим аспектом, який впливає на результативність публічних консультацій як елемента деліберативної демократії, є усвідомлене планування таких консультацій з урахуванням специфіки ключових форматів обговорення та залучення фахівців, спроможних якісно здійснювати модерацію/фасилітацію/посередництво.

Література:

1. Forester J., Kahane D. *The Micropolitics of Deliberation: Beyond Argumentation to Recognition and Justice // Deliberative Democracy in Practice / Ed. by D. Kahane. Vancouver: UBC Press, 2010. P. 209–231.*
2. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-2010-%D0%BF> (дата звернення: 30.03.2020).
3. Як, коли, де працює діалог?: практичний посібник / К. Гусєва, Д. Проценко; Координатор проектів ОБСЄ в Україні. Київ, 2019. 52 с.

Арабаджисв Д. Ю.,
доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри загальноправових та політичних наук
Національного університету «Запорізька політехніка»

Сергієнко Т. І.,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових та політичних наук
Національного університету «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ І СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку виникає потреба переосмислення суті соціальних інститутів та змін у політичній системі українського суспільства, що відбуваються в умовах гібридної війни. Сучасна гібридна війна, яка відбувається в Україні перетворилась на один з основних інструментів досягнення геополітичного домінування, де особливим різновидом зброї є інформація, а боротьба ведеться за цілеспрямовану зміну індивідуальної, групової та масової свідомості, за політичну й електоральну поведінку [3, с. 21]. Дослідженню різних аспектів розвитку політичної системи сучасного українського суспільства присвячено велику кількість наукових праць, таких науковців як: В. Бабкін, О. Бабкіної, В. Горбатенко, І. Кресіна, Ю. Мацієвський, П. Мироненко, М. Михальченко, С. Наумкіна, Ф. Рудич, В. Смолянюк, О. Кіндратець та ін. Зарубіжні дослідники Д. Ласіка, М. Маклюєн, Дж. Н. Маттіс, Френк Г. Хоффман у перше тією чи іншою мірою розкрили феномен «війни гібридного типу» та проаналізували її складові. Щодо вивчення особливостей як в історичному так і в сучасному контекстах гібридну війну

досліджують В. Горбулін, В. Горовенко, Є. Дикий, О. Литвиненко, Б. Парахонський, М. Требін, Г. Яворська, Л. Залізняк, Т. Ісакова, С. Козиряцька, М. Лазарович, Г. Почепцова, І. Рущенко, В. Тарасюк та ін.. Окремим аспектам гібридної війни та її інформаційної складової приділено увагу в працях В. Гулая, В. Гусарова, Н. Ніколаєнко, Г. Щедрової. В наукових дослідженнях цих видатних вчених досліджується вплив гібридної війни на політичну систему суспільства та навпаки. Проте, з урахування тих подій які відбуваються в нашій державі залишається потреба в подальшому дослідженні політичної системи та змін які відбуваються в сучасному суспільстві.

Характерною ознакою сучасного стану в Україні є невпевненість класів та соціальних груп у майбутньому держави. Даний період супроводжується важкими катаклізмами свідомості, своєрідною її кризою. Під час вивчення кризової свідомості постають дві проблеми. Перша проблема – настрої неминучості та песимізму. К. Ясперс, пояснюючи оптимізм «перехідного» XVIII століття, вважав, що песимістичному баченню світу протистоїть «Бачення теперішнього, – пише він, – такою самою мірою залежить від сприйняття минулого, як і від прогнозування майбутнього. Наші думки про майбутнє впливають на те, яким ми бачимо минуле й сьогодні» [5, с. 155]. Масштабні соціально-економічні й культурні зрушення, пов'язані зі зміною системи цінностей, зумовлюють зростання явищ кризової свідомості. Друга проблема належить до сфери «діагностики» кризової свідомості, можливості вивчення її за допомогою конкретно-соціологічних засобів. Тож, важливим чинником процесу українського державотворення в сучасних умовах є рівень суспільної свідомості, багаторічна робота по патріотичному та інтернаціональному вихованню населення.

На думку фахівців, у суспільстві до краю знизилась критична здатність розуму. Тотальна психологічна обробка засобами

масової інформації розмила здатність критично й розумно сприймати дійсність [1, с. 75]. Тож, необхідною передумовою вирішення багатьох практичних питань українського державотворення полягає у виробленні зовнішньополітичної стратегії держави, визначення шляхів та пріоритетів розбудови в Україні повноцінної, функціонально-ефективної правової держави і структур громадянського суспільства. Таким чином, з урахуванням вищезазначеного необхідно акцентувати увагу саме на тому, що призначення політичної системи полягає у забезпеченні інтеграції сучасного суспільства, розробки та реалізації загальної мети. Під «політичною системою» як правило розуміють різні політичні явища які відбуваються в суспільстві. Термін «система» який досить активно використовується в політології, був запозичений з електроніки й кібернетики американськими вченими Г. Алмондом, Д. Істоном, В. Мітчеллом. Вони вважали, що за допомогою цієї категорії, яка є універсальною, можна скласти уявлення про суспільство у вигляді його абстрактної, спрощеної моделі чи окремих елементів. Основним компонентом політичної системи є держава. Крім неї, у політичну систему суспільства входять законодавча, судова, виконавча системи, центральні, проміжні, місцеві системи управління, політичні партії, профспілки, асоціації, ініціативні групи, групи впливу й тиску, соціально-політичні рухи та інші об'єднання, змістом діяльності яких є політичні процеси. Також, зазначимо, що в сучасних умовах становлення політичної системи та інститутів громадянського суспільства відбувається складно та суперечливо, як в політичній, економічній, соціальній так і духовній сферах. Тож, специфіка сучасної України, полягає в тому, що в даний час перед нашим суспільством стоять задачі вирішення яких традиційно пов'язано із зміцненням національної держави. Сприймавши цінність національного в період сучасної кризи національно-державної парадигми, українське суспільство

розривається між потребою і необхідністю адаптації до глобальних тенденцій світового розвитку. У результаті, порушується єдність національних і цивілізаційних компонентів української ідентичності. Від того, яким образом і коли воно буде відновлено, багато в чому залежать перспективи української національної держави і стійкого економічного розвитку. Тож, реалії сьогодення свідчать, що існування власної держави ще не є гарантом свободи нації. Без формування певного типу культури, який би став основою державності, ускладнюється процес досягнення повноти національного самоусвідомлення за умови власної держави. Саме тому національний фактор відіграє сьогодні визначальну роль у формуванні духовно-світоглядного змісту системи ціннісних орієнтацій.

Також, зазначимо, що найважливішими проблемами Української держави є інтеграція суспільства, співвідношення особи і суспільства, національної й суспільної свідомості. Як свідчить історичний досвід, процес державотворення ґрунтується не тільки на об'єктивних факторах, але також, потребує певного духовного рівня суспільства, усвідомлення потреби в створенні умов процвітання і розвитку держави як необхідного для його існування і функціонування інституту. В умовах гібридної війни особливо гостро відчувається проблема національної єдності, вирішення якої здатне мобілізувати зусилля суспільства на розв'язання поточних і перспективних проблем [2, с. 13]. Ідея української єдності – це ідея символічної єдності, яка вимагає для свого підтримування символічних засобів, побудованих на ґрунті механізму катарсису [4, с. 17]. Головною умовою сучасного процесу українського державотворення є національна згуртованість громадян, що проживають на території України, усіх національностей. Вважається, що в єдності – сила народу, що без єдності народ нічого не зможе досягти. Але єдність народу неможлива без певного ідеологічного забезпечення, повинна бути

якась ідея чи комплекс ідей. Отже, для того, щоб, об'єднати народ потрібно перш за все здолати існуючі стереотипи суспільства. А здолати ці стереотипи необхідно тільки ідеями, визначальний комплекс яких уже сформульований і належить до арсеналу українського націоналізму та ідеології національно-визвольної боротьби. В свою чергу, національна ідея – як концентрований вираз світосприйняття і світорозуміння, моралі і етики, ідеалів і життєвої практики – повинна мати глибоко національний, гуманістично-демократичний характер, а тому має формуватися на єдності народу.

Таким чином, основний напрям становлення й розвитку політичної системи України в умовах гібридної війни є побудова демократичної соціальної правової держави; розбудова громадянського суспільства, подальший розвиток й вдосконалення політичних відносин, політичних принципів та норм із політичними системами інших країн; зростання політичної свідомості та політичної культури суспільства і особи. Також, зазначимо, що одним із основних напрямів і перспектив формування політичної системи в Україні слід віднести і вдосконалення діяльності засобів масової інформації, тому що саме за їх допомогою відбувається формуванні політичної свідомості й політичної культури сучасного суспільства.

Література:

1. Арабаджієв Д.Ю., Сергієнко Т.І. Особливості розвитку сучасного інформаційного суспільства в Україні в умовах політичної конфліктності // The 2 nd International scientific and practical conference «Scientific achievements of modern society» (October 9-11, 2019) Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2019. С. 74-79.
2. Арабаджієв Д.Ю., Сергієнко Т.І. Маніпулювання свідомістю суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в

- Україні // Гілея: науковий вісник. К.: «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 146 (№ 7). Ч. 3. Політичні науки. 109 с. С. 12-15.
3. Дорошкевич А.С. Гібридна війна в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 2 (25). С. 21-28.
 4. Солонько Л. Імперська складова «Української ідеології» та пострадянська бюрократія. *Політична думка*. 2001. № 1-2. С. 13-28.
 5. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Пер. с нем. М.: Политиздат., 1991. 528 с.

Бадер А. В.,
кандидат історичних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту історії,
міжнародних відносин і соціально-політичних наук
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Луганська область, Україна

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФАКТОР У ВІЙСЬКОВОМУ КОНФЛІКТІ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЗБРОЙНОГО НАСИЛЛЯ

З 2014 р. Україна втягнута у збройне протистояння, що розгорнулось на нашій території, подається опонентом як громадянська війна, однак на практиці є сучасним видом збройної агресії. Зазначений вид збройного насилля в період підготовки та проведення базується на інформаційному компоненті. Саме сучасні засоби комунікації, розповсюдження доступу до мережі Інтернет, поява та шалена популярність соціальних мереж надали

можливість маніпуляції громадською думкою та впливу на формування ментальних уявлень у населення. На початкових етапах вказаної агресії Україна була неспроможною ефективно протистояти інформаційній агресії нового покоління. Відповідно, для вироблення дієвого механізму захисту нашої політичної системи актуальним та необхідним є проведення наукового аналізу засобів та методів впливу на населення, реалізованих в українському інформаційному просторі.

На сьогоднішній день на території України продовжується військовий конфлікт з Російською Федерацією. Разом з тим, задовго до безпосереднього збройного протистояння, проти України була розв'язана інформаційна війна. На наш погляд, так звані «Сирна війна», «цукеркова війна» та, звісно, «газові» війни слід вважати проявами інформаційної агресії проти нашої держави [1].

Модель інформаційного впливу застосована Росією проти України, передбачає розгляд інформаційних війн у агресивному розумінні, як знищення чи підкорення собі супротивника через інформаційно-технічні та інформаційно-психологічні прийоми боротьби. Окрім того, постійне застосування вказаних жорстких засобів пропаганди, як в середині країни, так і ззовні, стали невід'ємною частиною існуючого державно-політичного режиму Російської Федерації. Одним із доказів цього є те, що рішення про застосування інформаційної агресії вирішується на самому вищому політичному рівні цієї країни [2].

Відповідно до розуміння суті та змісту інформаційної війни політичним керівництвом РФ були обрані наступні основні прийоми ведення інформаційних операцій, що, до речі, мають напрацьовані та не раз апробовані шаблони їх застосування, висококваліфікований кадровий потенціал і масштаби технічні засоби здійснення. Слід також підкреслити, що наявний у Російській Федерації політичний режим надав можливості

застосування «цивільних» засобам масової інформації, як механізму інформаційного протистояння. Окрім того, із аналізу змісту інформаційної агресії стає зрозуміло, що Росія бореться не зі збройними силами України, чи з її державно-політичним керівництвом, а проти України як явища загалом, проти українців як національно-політичного суб'єкта.

Російська Федерація реалізує свій вплив у інформаційному просторі проти України за допомогою наступних основних прийомів – дезінформація, деморалізація, дифамація. Дезінформація спрямована на нав'язування суспільству викривлених чи відверто брехливих уявлень про факти реальної дійсності в Україні, компрометацію політики держави, маніпулювання масовою свідомістю тих громадян, які звикли споживати продукт російських ЗМІ. У даному контексті варто сказати, що російські експерти з інформаційної війни реалізували просту, однак досить ефективну технологію. Вони обрали один з найбільших жахів, що існує в громадській свідомості пострадянського суспільства і прив'язали його до України і всього українського. Конкретним проявом зазначеного є наступні штампи «фашистський» Майдан, київська «хунта», «жидобандерівці», «нацистська» національна гвардія, що плавно переходять з одного інформаційного потоку в інший, формуючи відповідне, задалегідь сплановане уявлення про ситуацію в Україні.

Однією з найбільш поширених та ефективних технологій інформаційної війни є чутки, що широко застосовувались в інформаційній агресії проти України. Варто згадати, що у 2014 р. суспільно-політична ситуація на Сході нашої держави розхитувалась розповсюдженням чуток про автобуси з «Правим сектором», що рухаються на Донбас. На сьогоднішній день у суспільній свідомості українського народу активно фігурують штучно створені чутки стосовно постійного підняття тарифів, швидкого падіння гривні, краху економіки тощо.

Одним з основних елементів технології ведення інформаційних війн є провокація. Так, на сьогоднішній день поширена версія, що Росія намагалась збити власний цивільний літак, щоб звинувативши у цьому Україну та виправдати введення регулярних військ на територію нашої держави. Бойовики так званих «ЛНР» та «ДНР» також постійно вдаються до провокації на лінії розмежування з метою підштовхнути ВСУ до активної відповіді, що надасть можливість звинуватити Україну у порушенні «Мінських домовленостей».

Більшість сюжетів російські телевізійних новин про Україну є проявом дезінформування. Вже класичним прикладом явного дезінформування став сюжет, що вийшов на Першому російському телеканалові 12 липня 2014 р. про нібито розп'ятого українськими силовиками хлопчика [3]. Абсолютна брехня була миттєво розповсюджена іншими російськими ЗМІ та поширена в соцмережах. Загалом російські ЗМІ формують образ Росії як лідера антизахідного світу, а Путіна – як головного поборника тих цінностей, якими, як він заявляв, Захід знехтував [4]. Треба також враховувати і широку аудиторію, на яку розповсюджується інформаційний вплив Російської Федерації, що охоплює більшість території колишнього Радянського Союзу [5].

Ще одним методом впливу на масову аудиторію є диверсіфікація суспільної свідомості. Сутність цього методу полягає у розпорошенні уваги громадськості за допомогою переключення її на вирішення різних штучно створених проблем. Представник групи «Інформаційний спротив» В'ячеслав Гусаров стверджує, що Кремль вдається до нових інформаційних атак з метою ескалації конфлікту на сході України та тиску на українське керівництво, а кінцевим завданням цих дій є змусити прийняти московський сценарій урегулювання конфлікту [5].

Одним з трагічних результатів широкомасштабної інформаційної війни стали суттєві зміни у суспільній свідомості росіян та

українців в аспекті сприйняття один одного. Зазначене підтверджують результати досліджень проведених російською соціологічною організацією Левада-Центр та Київським міжнародним інститутом соціології. Так, з лютого по травень 2014 р. (до початку активних бойових дій на Сході України) чисельність позитивно налаштованих до Росії українців різко скоротилася (з 78% до 52%). У Росії кількість позитивно налаштованих до України громадян скоротилася, за той же проміжок часу, із 66% до 35%, а кількість негативно налаштованих росіян зросла з 26 до 49% [6].

Таким чином, інформаційна війна проти України була розв'язана набагато раніше, ніж безпосередня збройна агресія. В протистоянні, що розгорнулось у нашому інформаційному просторі, Росією були застосовані найбільш ефективні технологічні прийоми впливу на масову аудиторію серед яких слід назвати: впровадження чуток, провокацію, дезинформацію, психологічний тиск та диверсифікацію громадської думки. Окрім того, інформаційний вплив застосовувався з урахуванням моделі світу, що вже була сформована у значної частини громадян України, які мешкали на сході та півдні нашої держави, а це суттєво підвищило ефективність маніпуляції громадською думкою.

Література:

1. Дымов В. Украина – Россия: последствия сырной войны. *Информационное агентство УНИАН*. URL: <http://www.unian.net/news/495666-ukraina-rossiya-posledstviya-syirno-voynuyi.html> (дата звернення: 15.01.2017).
2. Советник Путина предложил ударить по украинской армии, чтобы не дать ей окрепнуть. *Информационное агентство УНИАН*. URL: <https://www.unian.net/politics/926969-sovetnik-putina-predlozil-udarit-po-ukrainskoy-armii-chtobyi-ne-dat-ey-okrepnut.html> (дата звернення: 28.03.2020).

3. Ложь: распятие в эфире Первого канала. *StopFake.org* URL: <https://www.stopfake.org/ru/lozh-raspyatie-v-efire-pervogo-kanala/> (дата звернення: 28.03.2020).
4. Догерті Дж. Усі брешуть, або як трансформувалися російські ЗМІ. *Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/11448/2014-08-21-usi-breshut-abo-yak-transformovalisya-rosiiski-zmi/> (дата звернення: 28.03.2020).
5. Гусаров В. Кремль розпочав нову інформаційну операцію проти України. *Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/11351/2014-09-04-kreml-rozpochav-novu-informatsiinu-operatsiyu-proti-ukraini-ekspert/> (дата звернення: 28.03.2020).
6. Почепцов Г. Росія і Україна у співставленні їх комунікативно-пропагандистських можливостей. *Media Sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/52/2014-08-03-rosiya-i-ukraina-u-spivstavlenni-ikh-komunikativno-propagandistskikh-mozhливостей/> (дата звернення: 28.03.2020).

Гедікова Н. П.,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Реалізація реформи децентралізації державної влади, спільно з реформами адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні актуалізували проблему локальної ідентичності членів громад.

Локальна ідентичність, як первинний рівень територіально-просторової ідентичності, характеризується співвіднесенням себе із певною територією та спільнотою (індивідами, групою), яка співвідносить себе із цією територією, індивідами, нормами поведінки, цінностями, спільною пам'яттю, потребами тощо, а також має уявлення про межу цієї спільноти і сусідні спільноти [1, с. 25].

Пріоритетним чинником локальної ідентичності, як і для будь-якого іншого її територіально-просторового прояву, є соціальний простір, в якому індивід знаходиться. При цьому слід підкреслити, що в умовах реформи децентралізації та місцевого самоврядування обумовлюючим фактором локальної ідентичності виступає зміст спільної справи членів громад, який безпосередньо впливає на процес їх самопізнання, самовизначення і взаємодії.

Серед вагомих чинників які впливають на формування локальної ідентичності членів громади, варто відзначити стабільну збалансовану економіку з високоефективною продуктивністю, високий життєвий рівень населення, урівноважені відносини між державою і громадянським суспільством, соціальна консолідація тощо.

Підґрунтям для формування локальної ідентичності є: ресурси – фактор (людський потенціал, фізико-географічний, фінансовий, господарський, соціальний, політичний тощо), у відповідності з яким населення ототожнює себе з даною територіальною громадою; мотивація – претензія на належність до даної територіальної громади; культурна самобутність – етнонаціональний, етнокультурний, мовний фактор.

Я. Жаліло цілком обґрунтовано, на наш погляд, вважає, що на основі забезпечення змістовної та дієвої взаємодії членів громад формується мотивація до встановлення усталених мережевих взаємозв'язків, розширюються можливості задіяння та відтворення людського капіталу на місцевому рівні [2, с. 73]. Зважаючи на це, мотивація дії обумовлюється характером світоглядних установок, які формуються під впливом як внутрішніх так і зовнішніх суспільно-політичних процесів та соціально-культурних змін.

За даними Моніторингу процесу децентралізації та реформування місцевого самоврядування [3], станом на 2015 рік в Україні, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, було сформовано 159 ОТГ, в 2016 – 207, в 2017 – 299, у 2018 – 141, у 2019 – 203. У цілому, з 2015 р. по січень 2020 року, в Україні створено 1029 ОТГ, у які об'єдналися 4698 громад. При цьому, ще 6263 громади залишаються необ'єднаними. У зв'язку з цим, постає питання чим саме це обумовлено, з точки зору досліджуваної нами проблеми. Зважаючи на це, зазначимо, що вагомими викликами локальній ідентичності членів громади є «глибока інституційна криза ... критична ситуація, що складається з людським капіталом в Україні» [4, с. 69–70], відсутність комунікативної цілісності спільноти, фінансових і матеріальних ресурсів, низька активність населення у вирішенні питань функціонування громади та ін.

Ми погоджуємося з думкою вітчизняних фахівців (Я. Жаліло, О. Шевченко, В. Романової та ін.), які вважають, що для формування нового підґрунтя ідентичності об'єднаних громад реформа децентралізації в Україні має забезпечувати розв'язання таких основних завдань:

- досягнення згуртованості громад навколо пріоритетних цілей територіального розвитку;
- побудова «інституційних екосистем громад» як основи для відбудови соціального капіталу;
- оптимізація та диверсифікація структури економік громад;
- поглиблення капіталізації потенціалів громад;
- запровадження адаптивної моделі стратегічного планування із залученням основних стейкхолдерів громади;
- реалізація потенціалу міжтериторіальної співпраці;
- співвіднесення розвитку громад із загальнонаціональними стратегіями секторального й регіонального розвитку [4, с. 77].

Отже, успіх подальшого процесу формування локальної ідентичності здебільшого залежатиме від встановлення партнерських відносин між суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад (суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст), між ними і державною владою, на принципах взаємодовіри та взаємної відповідальності, забезпечення народовладдя, прав людини і громадянина, захисту прав та інтересів територіальних громад; підвищення рівня добробуту їх членів до стандартів європейського розвитку; усвідомлення як кожним індивідом, так і українським народом в цілому, себе суб'єктом суспільних відносин.

Література:

1. Марія Грищенко М., Тишкевич Б. Поділ: Потенціал до громадотворення. Звіт за результатами соціологічного дослідження. Київ : ГО «Хмарочос», 2018. 62 с.

2. Жаліло Я. А. Децентралізація влади як інституційний чинник системної трансформації економіки. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць / за ред. : М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 69–82.
3. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring>
4. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. / Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін. ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.

Козьмініх А. В.,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

ДОСТОВІРНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Сфера інформаційної політики належить до стратегічних інтересів кожної країни та потребує до себе пильної уваги, адже від ступеню контролю держави за власним національним інформаційним простором залежить стан захищеності життєво-важливих інтересів країни, її політична, економічна, правова та оборонна міць тощо. Інформаційний обіг в будь-якій державі має вирішувати низку довготермінових та короткотермінових завдань, серед яких: забезпечення задоволення потреб громадян в

інформації; розвиток інформаційних технологій; ефективне використання національної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури; забезпечення захищеності національних інтересів; формування позитивного образу своєї країни на міжнародній арені та в глобальному інформаційному просторі тощо.

Але інформація сьогодні виконує не тільки ці завдання. За умови ведення інформаційної війни вона перетворюється на надзвичайно цінний об'єкт для маніпулювання, який, за певних умов, стає потенційною зброєю для провадження активних бойових дій нового типу – війну в інформаційному просторі, яка безпосередньо не спричиняючи фізичної шкоди супротивнику, може стати причиною такої шкоди і навіть розв'язання справжніх бойових дій або оголошення війни [3, с. 28]. Більш того, майже кожні сучасні бойові дії починаються саме з інформаційної війни, в межах якої принципи достовірності інформації перетворюються на «розмінну монету», якою сторони протистояння все частіше нехтують при досягненні власних маніпулятивних цілей. В цьому контексті розуміння феномену інформаційної війни, а також визначення питань достовірності інформації набувають важливого значення.

Зазначимо, що в сучасній науковій літературі цим проблемам приділяється доволі значна увага дослідників, зокрема, в дослідженнях І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарука, Л. В. Губерського, О. А. Заярного, М. Керні, Д. Макголдрика, Т. Макгонагла, В. В. Маклакова, Г. Майкла, Т. Менделя, Д. В. Скриньки тощо. Але їх погляди доволі часто суперечать один одному та мають дискусійний характер. Одна з причин такої ситуації полягає в складності, мультивекторності та недостатній правовій визначеності цих понять, як в національному, так і в міжнародному праві. Отже для національної правової науки та міжнародної нормотворчої практики вкрай важливим є детальний розгляд питань достовірності інформації в умовах інформаційної війни,

вироблення єдиного понятійного апарату, а також визначення змістовного наповнення та структурних елементів, з яких складаються основні категорії в цій сфері [1].

Під інформаційною війною ми будемо розуміти процеси поширення в інформаційному просторі супротивника, а також в глобальному інформаційному просторі недостовірної інформації для впливу на оцінки, наміри, позицію та вподобання населення, політичних еліт та міжнародного співтовариства, та формування необхідної точки зору, громадської думки, ходу взаємодоповнюючих логічних думок, вичерпної системи поглядів щодо окремих питань на користь організатора такої інформаційної пропаганди. В той час, як під достовірністю інформації ми розуміємо сутнісну властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення нею подій та фактів, що мали місце в реальності.

Значна суспільна необхідність у правовому врегулюванні стандартів достовірності інформації, що спостерігається сьогодні, викликана, перш за все, тим технологічним прогресом, що призвів до збільшення кількості каналів інформації та суб'єктів, які її використовують та розповсюджують. Крім того, в процесі ускладнення взаємодії суб'єктів сучасних міжнародних відносин, спостерігається тенденція до зростання цілеспрямованість та умисності таких дій та виведення технологій інформаційного впливу на свідомість в межах ведення інформаційної війни на професійний рівень, що переводить питання достовірності інформації, що обертається в інформаційному просторі суспільства, до пріоритетних напрямів розвитку державної політики, так само як і питання проведення відповідних заходів, що попереджають та нейтралізують інформаційні впливи супротивників.

Під заходами, що стосуються стандартів достовірності інформації, ми розуміємо нормативно-правові та інші акти, що встановлюють конкретні юридичні, технічні, політичні та інші

фільтри для обмеження розповсюдження недостовірної інформації в суспільстві, а також процедури забезпечення таких вимог, основними завданнями яких є [4, р. 147]:

- забезпечення актуальності та правдивості інформації, що потрапляє до інформаційного простору суспільства, а також гарантування належності вхідних інформаційних ресурсів;

- керування потоками інформації, що потрапляють до інформаційного простору, через складні та все більш глобальні мережі джерел;

- уніфікація організації інформаційних процесів в суспільстві щоб забезпечити більш високу якість інформації, що в ньому обертається;

- досягнення важливих політичних та суспільних цілей, таких як забезпечення безпеки інформації для суспільства, запобігання практиці дезінформації та захист інформаційного середовища від цілеспрямованих актів інформаційної агресії;

- актуалізація більш «екологічних» та соціально відповідальних методів інформаційної поведінки, так званих заходів інформаційної гігієни.

Окрему увагу необхідно приділити заходам інформаційної гігієни як один з важливих напрямів протистояння інформаційній агресії, в межах реалізації цих заходів проводиться глибока робота з висвітлення та роз'яснення населенню основних механізмів інформаційної війни, а також способів протистояти їй, зокрема, шляхом пояснення механізмів перевірки джерел інформації, виявлення фальшивих новин, розуміння потенційних шляхів перекручування окремих фактів супротивником.

Основні принципи визначення достовірності інформації в умовах інформаційної війни зорієнтовані, зокрема, на визначення кола учасників інформаційних відносин; встановлення відповідальності за порушення вимог одержання, використання, поширення та зберігання інформації; регулюванню режиму доступу до

інформації, її джерела, види, напрямам і засобам проведення державної інформаційної політики тощо [2, с. 267].

Суттєвою проблемою в сфері визначення достовірності інформації була й залишається та тонка межа, що розрізняє державне врегулювання інформаційної сфери та неприпустимості впровадження цензури в цій сфері, обмежень вільної діяльності ЗМІ, доступу громадян до інформації, інтернету тощо. Для пошуку цього балансу створені та діють значна кількість спеціалізованих, зокрема, такі як: Центр глобальної взаємодії на підтримку ініціатив з протидії дезінформації та пропаганді, поширюваній зарубіжними країнами (США); Центр з боротьби з кібератаками, пропагандою і дезінформацією (м. Гельсінкі); Експертна група високого рівня для консультацій з питань боротьби проти підроблених новин і дезінформації в Інтернеті (Єврокомісія) East StratCom Task Force (ЄСЗД) тощо.

Звичайно, правові, політичні та технічні заходи, що розробляються цими та іншими організаціями, значно полегшують процеси виявлення та обмеження потенційної шкоди від розповсюдження недостовірної інформації. Але, необхідно визнати, що на теперішній момент не існує єдиного ефективного шляху для протидії цим процесам, зокрема, через стрімкий розвиток технологій розповсюдження інформації, а також велику зацікавленість в їх розвитку з боку осіб, що готові вкладати в це значні ресурси. Тож запровадження комплексних дій із забезпечення достовірності інформації в умовах інформаційної війни та протидії інформаційним зловживанням та маніпуляціям потребує не меншої уваги та підтримки, що не завжди відбувається. В цілому необхідно зазначити, що цей напрям наукового знання досі залишається вивченим недостатньо, а також демонструє значні перспективи для подальших наукових розвідок. Вважаємо за важливе дослідити, зокрема, основні фактори негативних інформаційних впливів, що зазнає на собі сучасне громадянське

суспільство як «основний споживач» вільного інформаційного обігу, а також одна з найбільш постраждалих сторін від інформаційної війни в світі.

Література:

1. Беляков К. І. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології. Київ: КВПЦ, 2019. 344 с.
2. Кришталь Д. О. Основи адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України в контексті боротьби з організованою злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*, 2018. № 19. С. 264-272.
3. Тихомиров О. О., Тугарова, О. К. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері. Київ: Національна академія СБУ. 172 с.
4. Kearney, M., Kearney, M. G. *The prohibition of propaganda for war in international law*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. 274 p.

Кушнірюк В. М.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу

Василечко В. І.,
слухач магістратури державної служби
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

МОБІЛІЗАЦІЯ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ ЛІДЕРСЬКИХ РЕСУРСІВ ГРОМАДИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Україна, обравши курс на євроінтеграцію, визначила одним із важливих напрямів державних реформ саме децентралізацію. Передача центральними органами державної влади певного обсягу владних повноважень суб'єктам управління нижчого рівня, що мають необхідні права, обов'язки та ресурси є можливістю прийняття більш ефективних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.

Справжнім потенціалом спроможності громад нині стають не скільки матеріальні, як – людські ресурси, тобто сукупність кількісних та якісних характеристик трудових здібностей людей, що полягають у їх здатності завдяки наявним знанням, вмінням та навичкам виконувати необхідні завдання та досягати поставлених цілей. Людські ресурси є потенціалом будь-якого суспільного утворення, незалежно від його галузевого спрямування та розмірів.

Особливість людських ресурсів полягає в тому, що люди наділені інтелектом, здатністю до самореалізації та розвитку,

приходять на службу в місцеве самоврядування і залишаються там на тривалий період. Це не лише працевлаштована частина територіальної громади, але й уся працездатна частина, яка готова у випадку появи вакансій здійснити швидко та ефективно заміщення. Тому одним із завдань територіальної громади є забезпечення органів місцевого самоврядування необхідною кількістю працівників потрібної спеціалізації, відповідного рівня кваліфікації та мотивації для реалізації поставлених цілей.

На реалізацію цього завдання на перший план виходять лідери громад, які володіють не тільки відповідними управлінським навичками та знаннями, але й інструментами місцевої демократії та дієвими способами впливу на членів територіальної громади, мають чітке уявлення про їх зміст та логіку використання. Саме на їхні плечі в основному лягає створення, ініціювання, проведення, подання, здійснення законних прав та делегованих повноважень територіальних громад. Лідери, що здатні працювати з емоційною стороною своєї організації наділяють сам наділяють сам процес управління новим змістом та значущістю, що підвищує якість застосування усіх управлінських інструментів [1, с. 74].

Саме лідери в громадах є тими, хто надихає і залучає до роботи заради громади якнайбільше людей, які мають зрозуміти: місцева влада – це вони самі. І саме їм, а не комусь іншому, вирішувати, куди і як витратити спільний бюджет, як будувати добробут та довіру у власній громаді. Довірливі відносини лідерів і членів громади стимулюють довіру, самоорганізацію, творчість громади, що беруть початок з мотивації до пошуку інноваційних ідей. Реалізація таких ідей змінює громаду, створює її унікальний образ, сприяє впровадженню конкурентоспроможних проєктів, нових стратегій, започатковує партнерські стосунки [2, с. 4].

Підґрунтям розвитку та зростання будь-якої територіальної громади вважають згуртованість її мешканців. Актуаль-

ність проблеми конструювання згуртованої громади добре усвідомлюють не тільки представники самоврядування ОТГ та активні члени громад, але й пересічні мешканці міст, сіл та селищ. Соціальна згуртованість близька до ідеї соціальної злагоди, коли люди та їх групи, розуміючи природу публічного блага, підтримують дії членів суспільства заради нього, об'єднуються для спільної справи, ідентифікуючи себе як відповідальних членів суспільства. Тоді відображається наявність спільних цінностей і міцних соціальних зв'язків у суспільстві, а також згоду його членів виконувати свої спільні обов'язки [3, с. 288-289].

Ключовим чинником згуртованості членів територіальної громади є рівень їх інтегрованості, що характеризує вміння місцевих жителів співпрацювати разом. Запорукою такої співпраці є врахування життєвих умов та можливостей для людей із різних верств населення, що проживають на одній території; добра обізнаність людей із своїми правами й обов'язками; наявність довіри членів громади один до одного, до органів місцевого самоврядування та державної влади на місцях. Лідери в громадах активно проявляють і втілюють ознаки згуртованості, а саме: виражене відчуття приналежності до громади, ототожнення себе зі своєю громадою (відчуття «ми»); схожість базових ціннісних орієнтацій членів громади, ясність і визначеність спільної мети, що базуються на схожості бачення минулого, сьогодення та майбутнього, тобто подальшого розвитку громади; взаємозалежність членів громади в процесі спільної діяльності, єдності оцінок, установок і позицій членів громади щодо найбільш значущих для громади знань, ідей, подій; частота, міцність і розгалуженість комунікативних зв'язків (соціальні мережі) громади; рівні можливості розвитку, самореалізації та самоствердження членів громади; ефективна система дотримання і реалізації прав та обов'язків членів громади, включаючи

доступність послуг; толерантність до всіх членів громади незалежно від їхнього походження, статі, віку та переконань; взаємна допомога, підтримка і довіра між членами громади; довіра до місцевих інституцій (органів державної влади та самоврядування), можливість громадського контролю за їхньою діяльністю тощо.

Головним інтегратором будь-якої групи є спільна діяльність її членів. Участь мешканців громади у спільній життєдіяльності територіальних громад – це практика задоволення індивідуальних чи колективних потреб членів громади, вирішення спільних для мешканців проблем чи реалізації їх інтересів. Саме в такій діяльності виявляються лідери, творчі і активні люди, котрі здатні продукувати інноваційні ідеї, які спроможні надихати та організовувати людей.

Громадянам важливо розуміти глибину наростаючих проблем – тих викликів, перед якими можуть постати органи місцевого самоврядування щодня. Щоб впоратись з ними, необхідно спочатку зрозуміти їх, переконатися, що можна бачити виклики з різних точок зору. Часто рішення ускладнюється тим, що проблему бачать лише з одного боку. Саме тут працює лідерство, яке по своїй природі застосовує 3-D бачення і долає виклики, бо концентрує увагу на вирішенні проблем з різних позицій і спрямовує енергію на спільне добро, надихає на інноваційні зміни. Лідерство здатне створити належне соціально-психологічне середовище, без якого досягти стандартів досконалості в громадах майже неможливо [4, с. 71-72].

Можна з упевненістю говорити, що саме тепер, коли Україна досягла перших успіхів у впровадженні реформи місцевого самоврядування та децентралізації, важливими стають лідерство і втілення сучасних управлінських знань та навичок задля успіху усієї громади. Вони дозволять закріпити досягнуті результати, вдосконалити стандарти розвитку, підвищити якість життя людей

і розбудувати громади в Україні за сучасними світовими стандартами.

Література:

1. Романовський О.Г., Гура Т.В. Теорія і практика формування лідера: навчальний посібник. Харків, 2017. 100 с.
2. Бриль М., Врублевський О. та ін..Успішна територіальна громада: будуємо разом. Харків : Видавничий будинок Фактор, 2018. 128 с.
3. Кирилюк В.В. Сучасні підходи щодо визначення соціальної згуртованості суспільства ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2014. С. 288-289.
4. Петренко В.П., Струк Н.П. та ін. Обізнані мешканці – сильна громада: навчально-методичні матеріали для місцевих лідерів. Івано-Франківськ: ТзОВ «Цифрові технології друку», 2016. 128 с.

Музиченко Г. В.,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст. в різних країнах Європи підвищився інтерес до діяльності політичних партій з боку олігархів. Одним з механізмів такого впливу стала фінансова підтримка їх діяльності, особливо під час виборів, завдяки чому олігархи отримували можливість впливати на політичний процес. З іншого боку, обсяг витрат політичних партій зростає з кожним днем, що обумовлено збільшенням вартості послуг ЗМІ. Власних коштів на ефективну політичну боротьбу у партій катастрофічно не вистачає, що підштовхує їх до пошуку «додаткових» джерел фінансування. І саме в цей момент «на допомогу» приходять гроші з бізнесу.

Саме тому, із середини 60-х рр. ХХ ст. почала здійснюватися широкомасштабна правова регламентація фінансової діяльності політичних партій в Європі.

Бюджетне фінансування політичних партій – нормальна демократична практика. Переважна більшість стандартів у цій сфері закріплена в загальноєвропейських правових документах Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Ради Європи (РЄ). Попри це існують декілька глобальних інструментів, які визначають загальні принципи у сфері регулювання політичних фінансів: Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, у якій міститься заклик до держав-підписантів запровадити нормативне регулювання, необхідне для забезпечен-

ня прозорості фінансування кандидатів і партій; Загальний коментар № 25 Комітету ООН з прав людини (1996) до статті 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, який передбачає право держав установлювати обмеження витрат під час виборів, аби зменшити вплив грошей на результати голосування та інші.

До числа основних документів, які наразі визначають міжнародні стандарти у сфері фінансування партій, слід віднести:

1. Правила фінансування політичних партій, прийняті Венеціанською Комісією на 46-му пленарному засіданні у м. Венеція (9–10 березня 2001 року), в яких наголошується на двох аспектах щодо правил визначення кола партій, які повинні отримувати державне фінансування: *1) державне фінансування має бути обов'язково призначеним для кожної партії, представленої в парламенті; 2) з метою забезпечення рівності можливостей для різних політичних сил, державне фінансування партій доречно поширювати й на політичні сили, що репрезентують важливу частину електорату та висувають кандидатів на виборах [3].*

2. Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи 1516 (2001) «Про фінансування політичних партій», прийняті Постійним Комітетом від імені Асамблеї 22 травня 2001 року, де у пункті «8.a.ii.» зазначається, що *«політичні партії мають отримувати фінансову допомогу з державного бюджету, аби запобігти їхній залежності від приватних донорів і гарантувати рівність можливостей між політичними партіями. Обсяг державного фінансування, з одного боку, має бути вираховано пропорційно до рівня підтримки, який мають партії, визначеного на основі об'єктивних критеріїв, таких як кількість отриманих голосів чи депутатських мандатів, і, з іншого боку, допомагати новим партіям виходити на політичну арену та конкурувати на рівних умовах з більш стійкими партіями» [4].*

3. Рекомендації REC (2003) 4 Комітету Міністрів Державам-членам Ради Європи, прийняті Комітетом Міністрів на 835-му засіданні Заступників Міністрів (8 квітня 2003 року), якими було затверджено Спільні правила проти корупції у фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній.

4. Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 2004/2003 від 4 листопада 2003 року про статус і фінансування політичних партій на європейському рівні.

Рада Європи та ОБСЄ активно долучилися до питань регулювання політичних фінансів на рівні європейської спільноти. Крім того, з 1999 року Група держав проти корупції (GRECO) стежить за дотриманням стандартів РЄ у сфері боротьби з корупцією, а у 2006 році до повноважень цього органу також додався моніторинг за прозорістю фінансування політичних партій.

Загалом європейські стандарти за визначенням IFES у сфері політичного фінансування стосуються кількох ключових сфер: «приватних внесків на користь партій і кандидатів, державного фінансування, регулювання витрат, фінансової звітності, державного контролю за політичними фінансами і санкцій» [2, с. 11].

Ухвалення в жовтні 2015 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» суттєво змінило правила гри для партій та започаткувало реформу політичного фінансування в Україні. Як зазначає НАЗК, «державне фінансування політичних партій підвищило рівень фінансової, організаційної та кадрової спроможності партій, дозволило диверсифікувати джерела фінансування партійної діяльності, зменшило рівень залежності партій від великих донорів, зменшило ризики корупції у політиці за рахунок зменшення залежності партій від приватних донорів, дало змогу компенсувати скорочення кількості членів партій і,

відповідно, надходжень від членських внесків, переорієнтувати діяльність партій з постійного пошуку джерел фінансування на внутрішньопартійний розвиток, створило умови для чесної та вільної політичної конкуренції, розвитку нових партій» [1].

Отже, новосформована законодавча база у сфері партійного фінансування в Україні загалом відповідає міжнародним стандартам, хоча в ній усе ж залишилися певні недоліки і прогалини, які потребують подальшого реагування з боку парламенту.

Література:

1. «Державне фінансування». 2019. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-z-pytan-zarobigannya-politychnij-koruptsiyi/roz-yasnennya-ta-rekomendatsiyi/derzhavne-finansuvannya/> (дата звернення: 03.04.2020).
2. Посібник для політичних партій з політичного фінансування. 2018. Міжнародна фундація виборчих систем (IFES) в Україні. URL: https://www.ifes.org/sites/default/files/ifes_2018_political_finance_manual_for_political_parties_ukr.pdf (дата звернення: 03.04.2020).
3. «Правила щодо фінансування політичних партій, прийняті Венеціанською Комісією». 2001. Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=147&iar_id=181&as=2 (дата звернення: 03.04.2020).
4. Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи 1516 (2001). «Фінансування політичних партій». Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=publication&id=8&ar_id=147&iar_id=180&as=2 (дата звернення: 03.04.2020).

Наумкіна С. М.,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

ГРОМАДЯНСЬКІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В КОНТЕКСТІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНІЦІАТИВ

Проблему громадянської компетентності без перебільшення можна вважати одним з найважливіших питань як у теоретичній, так і практичній площині сучасного соціально-політичного розвитку будь-якої країни. Відомий базовий тезис Р. Даля про те, що «люди зазвичай компетентні (qualified) управляти собою» [1, с. 144], був з часом деякою мірою відхилений ним же. Вихідним принципом формування адекватних громадян є забезпечення мінімально необхідного рівня політичних знань, які б слугували гарантією свідомої політичної участі. Однак зміна масштабів суспільно-політичного життя, його зростаюча ускладненість та зміни в технології комунікацій не дають змоги використовувати традиційні способи підвищення громадянської компетентності [Див. детал. : 2]. Сьогодні власного досвіду участі, який здебільшого зводиться до голосування, недостатньо для аналізу всієї сукупності політичних подій, що відбуваються у сучасному суспільстві.

Намагаючись розв'язати цю проблему, Р. Даль підкреслює, що звернення до думки експертів для компетентного громадянина не повинно означати, що він, делегуючи право ухвалювати політичні рішення, поступається правом контролю за ним [3, с. 70]. Стосовно ефективного контролю за діями урядових структур варто, за Р. Далем, забезпечити доступ громадянина до грошей, кредиту, багатства; доступ до державних управлінських

посад, популярності і робочих місць; можливості контролю інформації. Проте більшість громадян не використовують усього розмаїття політичних ресурсів, що спричиняє формування розриву між потенційним та реальним контролем громадян за владними структурами. Саме тому політична участь перетворюється на дійсну міру використаних ресурсів [4, с. 176–177].

Отже, політична участь в теорії демократії Р. Даля конкретизується через систему політичних переконань громадян і рівень громадянської компетентності, які формуються завдяки власному політичному досвіду, ЗМІ та політичним експертам, що здійснюють кваліфіковану оцінку дій урядових структур. В умовах переходу до демократії саме адекватні та компетентні громадяни є джерелом поширення довіри до нових інститутів політичної системи шляхом реалізації активних форм політичної участі.

Найбільш поширеною класифікацією політичної участі уявляється просте співзіставлення протилежностей – активна чи пасивна; індивідуальна чи колективна; добровільна чи примусова; традиційна чи новаторська; легітимна чи нелегітимна; інституціоналізована чи неінституціоналізована тощо.

С. Гантінгтон і Дж. Нельсон до форм політичної участі відносять не тільки загальновідомі (голосування, лобювання, участь в громадських організаціях, вплив у тій чи іншій спосіб на прийняття політичних рішень тощо), але й насильницькі дії, які, на жаль, навіть у XXI столітті мають безліч форм проявів. До найбільш негативних форм відносяться: надання фізичних шкід особам чи власності з метою впливу на прийняття того чи іншого рішення; політичні вбивства; бунти; повстання; державні перевороти тощо.

На відміну від насильства, зазначали С. Гантінгтон і Дж. Нельсон, такі форми участі як виборча діяльність, лобювання, організаційна діяльність і контактування можуть бути легальними і нелегальними. Адаже підкуп виборців, залякування і

фальсифікація виборчих результатів, допоки ними займаються приватні громадяни, а не професіонали, так само належать до політичної участі, як і голосування чи відвідування партійних зборів. Лобістські види діяльності, до яких С. Гантінгтон і Дж. Нельсон відносять мирні страйки, демонстрації і пікетування, є легальними в одних країнах і забороненими – в інших [Цит. за: 5]. Про агресивні форми пише і К. Крісті, поділяючи їх за впливом на суспільство на більш і менш агресивні. До перших К. Крісті відносить нелегальні страйки, насильницькі зіткнення, участь у революційних рухах, участь у партизанському русі, рух громадянської непокори, але концентрує наукову увагу на менш агресивних формах прояву політичної участі, зокрема – на петиційних кампаніях, бойкотах, легальних демонстраціях, громадянських рухів прямої дії, зосереджених на проблемах споживачів, довкілля і місцевих громад [Див. детал.: 6].

У даному контексті варто приділити увагу і дослідженням Г. Перрі, Дж. Мойзера і Н. Дея, які визначають появу нетрадиційних форм політичної участі у контексті розвитку так званого «нового популізму», ядром якого є ідея участі, але за межами традиційної виборчої арени. Іншою підставою для нових форм участі, на думку Г. Перрі та його колег, є поширення постматеріальних цінностей, до яких вони віднесли, перш за все, колективну діяльність та контактування. Виділяючи шість загальних одиниць виміру участі, британські дослідники значну увагу приділили саме прямої дії, тобто таким його проявам, як блокування дорожнього руху, марші протесту, політичні страйки, політичні бойкоти тощо.

Погоджуючись з такими науковими позиціями, все ж правомочним є запитання: наскільки подібні форми участі відповідають демократичній практиці? Одні вважають, що така участь може служити приватним інтересам на шкоду інтересам більшості, що ресурсами для подібного впливу володіє обмежена

кількість громадян. Інші вважають, що така практика не суперечить демократії, зауважуючи, що спроба уряду задовольнити чийсь особисті інтереси викликає відгук у активній частини громадян. Це запитання, яке потребує теоретичного визначення для практичної імплементації, у теперішній час є найактуальнішим для нашої країни і вимагає серйозного наукового обґрунтування та подальшого практичного втілення.

Література:

1. Даль Р. Демократия и её критики: пер. с англ. Под ред. М. В. Ильина. Москва : РОССПЭН, 2003. 576 с.
2. Кавилін О. А. Інституціоналізація політичної участі молоді в сучасній Україні: дис. ... к. політ. н.; спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Івано-Франківськ, 2016. 220 с.
3. Даль Р. О демократии: пер с англ. А. С. Богдановского. Под ред. О. А. Алекринского. Москва : Аспект-Пресс, 2000. 208 с.
4. Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція; пер. з англ. О. Д. Білогорського. Харків : Каравелла, 2002. 216 с.
5. Політологія: підручник: ред. М. М. Вегеш. 3-тє вид., перероб. і доповн. Київ : Знання, 2008. 384 с.
6. Політологія. Вказ. підручник.

Проноза І. І.,
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Деревянко О. Г.,
студентка 2 курсу спеціальності «Політологія»
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЙНИ ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНОЮ СВІДОМІСТЮ

Практика інформаційних війн у сучасному світі тримає все більший розвиток. Терміни «інформаційні» і «психологічні війни» активно використовуються політиками і політологами. Поняття асиметричності все частіше розглядається в контексті проблем інформаційної безпеки держав. Що ж собою являють інформаційні війни і як вони впливають на управління суспільно-політичними процесами?

Існує багато визначень інформаційних війн. Проте заслуговує на увагу ще одне визначення, яке, на наш погляд, точніше і повніше розкриває сутність інформаційних війн, спрямованих на встановлення контролю над інформаційним простором і механізмом ухвалення державних рішень.

Інформаційна війна – це війна з метою захоплення сировинних, енергетичних, людських ресурсів іншої країни з використанням такого впливу на розум людей у сферах ідеології, релігії, політики, історії, філософії, науки, коли народу країни-мішені цілеспрямовано насаджуються хибні уявлення про те, що відбувається в суспільстві, в житті людей, які дозволяють агресорові вільно маніпулювати як

урядом, так і народом цієї країни і здійснювати захоплення ресурсів, практично не зустрічаючи ніякого опору, тобто без збройного вторгнення [1, с. 33].

У ході інформаційної війни виокремлюють три основні етапи. На першому етапі визначаються цілі війни – навіщо потрібно її вести і який результат потрібно отримати. Другий етап полягає у розробленні стратегії ведення війни, яка має враховувати чотири базові компоненти комунікаційної технології: підготовка повідомлень; визначення каналів; вибір комунікатора; визначення цільової аудиторії, на яку орієнтовані повідомлення. Третій етап – розроблення плану тактичних заходів.

Доцільним є звернення уваги на необхідності розрізнати два напрями ведення інформаційних війн. Перший визначається як кібервійни, об'єктом дії яких стають, як наголошувалося, комп'ютери й інформаційні системи. Другий напрям – інформаційно-психологічні війни, які передбачають вплив на індивідуальну і масову свідомість.

На сьогодні головною безпосередньою небезпекою для людства є інформаційна зброя, що змінює свідомість людей, примушує їх неадекватно сприймати реальність, жити у світі ілюзій і здійснювати згубні для себе та оточуючих вчинки. Необхідно в першу чергу усвідомити природу і технології інформаційної влади над людьми, безконтрольність яких може призвести не лише до масового винищення окремих народів, а й до загибелі сучасної цивілізації в цілому. А для відсічі інформаційній агресії потрібне, передусім, розуміння суті подій, що відбуваються.

Характерною особливістю інформаційної війни є те, що в ній не задіяні психоактивні речовини, прямий шантаж і залякування (що характерно для тероризму), прямий підкуп, фізичний вплив тощо. Оскільки вказані дії можуть застосовуватися паралельно з інформаційною війною, вони не є обов'язковим елементом [2, с. 134].

Цілями інформаційних війн і в реальному, і у віртуальному просторі є, як правило, створення негативного іміджу об'єкта агресії, що може заподіяти дуже серйозну шкоду, іноді з безповоротними наслідками. Об'єктом інформаційної атаки може стати хто завгодно – компанія, політик, керівники бізнесу, персонал, приватні особи, держави. Нерідко буває і так, що метою інформаційної війни може бути спонукання об'єкта до вигідної для агресора дії або бездіяльності або ж дестабілізація і повна паралізація діяльності «мішені».

Можна сказати, що методи інформаційної війни впливають на масову свідомість аналогічно тому, як методи психотерапії впливають на свідомість індивідуальну. Інформаційний вплив може здійснюватися як на тлі інформаційного шуму, так і в умовах інформаційного вакууму. Нав'язування чужих цілей – це те, що робить інформаційну війну війною і відрізняє її від звичайної реклами.

Значимо, що мішенню будь-якої інформаційної війни є системи управління державою, компанією, а також система ухвалення рішень конкретною людиною (система цінностей, ментальність). А відповідно засобами ведення інформаційної війни є будь-які засоби передачі інформації – від мас-медіа до пошти і пліток.

Таким чином маніпулювання, здійснюване в умовах соціальної нестабільності, не лише змінює механізми соціального-політичного пізнання, а й зумовлює зміни соціальних інститутів, форм соціального контролю і взаємодії. Створюється новий образ елементів соціального світу, новий образ суспільства і людини в ньому. Зміна образу суспільства часто сприймається суспільною свідомістю як втрата ідеалу, як повна деструкція когнітивних підстав соціальної діяльності.

В інформаційно-психологічній війні, війні нового типу, використовується канал безпосереднього впливу на суспільну

свідомість, на душі людей. Завдання полягає в тому, щоб змусити маси діяти в потрібному напрямі навіть проти своїх інтересів, а в стані супротивника розколоти людей, щоб вони повстали один проти одного. У цій війні істотне значення має практичний досвід впливу на свідомість людей.

Переможцем інформаційної війни стає той, хто повніше здатен промодельовати поведінку супротивника в різних ситуаціях, визначити власний алгоритм поведінки і реалізувати його. Моделювання поведінки супротивника вимагає збирання, зберігання та оброблення великої кількості інформації, що в свою чергу допоможе краще вивчити і зрозуміти його історію, культуру, релігію, побут та ін. [3, с. 105].

визначити власний алгоритм поведінки і реалізувати його. Моделювання поведінки супротивника вимагає збирання, зберігання й оброблення великої кількості інформації про нього. Це допоможе глибше вивчити і зрозуміти його історію, культуру, релігію, побут та ін.

У разі проведення інформаційно-психологічної війни перше місце посідають процеси формування суспільної свідомості. В цьому випадку ефективне зменшення значущості тієї або іншої події, недопущення їх в інформаційний простір, використання в ході комунікативної кампанії «спіралі мовчання», тобто репрезентування думки меншості як думки більшості населення і зміщення, таким чином, смислових та ідеологічних акцентів.

Використання інструментарію інформаційно-психологічної війни дає змогу провести зміну комунікативної установки в суспільстві і таким чином підпорядкувати його інтереси інтересам агресора.

Зазначимо, що головним інструментом інформаційної політики є новини. Американські фахівці дають «новинам» таке визначення: «новина – це порушення норми, яке завжди є асиметричним».

Отже, можна зробити висновок про те, що успішність інформаційної зброї залежить від її асиметричності.

Асиметричність інформаційної зброї особливо проявляється в негативних контекстах. Це може бути, наприклад, звинувачення або спростування, які викликають неадекватну громадську реакцію. Асиметричні інформаційні дії мають більше шансів на успіх, оскільки їм не можна протиставити логічної обґрунтованої відповіді, саме тому асиметричність стає єдиним можливим варіантом у разі зіткнення з сильнішим супротивником. Також до асиметричності належить не реагування та ті чи інші вимоги, що висуваються тією чи іншою стороною.

Отже, останнім часом значення інформаційних війн дуже зростає. Їх головними особливостями можна вважати відсутність видимих руйнувань і поступове непомітне одразу впровадження ідей держави-агресора в усі сфери суспільно-політичного життя держави-мішені.

Література:

1. Грачев Г. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия. М.: Алгоритм, 2002. 153 с.
2. Расторгуев С. П. Информационная война. М: Радио и связь, 1999. 416 с.
3. Сенченко О. М. Інформаційно-мережеві війни: теорія моделі алгоритми. Київ: КВІЦ, 2017. 332 с.

Ростецька С. І.,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

ДИХОТОМІЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: РУЙНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧИ СТИМУЛ ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Одним з ключових протиріч XXI століття можна вважати протиріччя між універсалізацією цивілізаційних стандартів, з одного боку, і прагненням до збереження етнокультурних цінностей – з іншого. На противагу глобалізації, що почалася як об'єктивний процес, постала, не менш об'єктивно, культурно-цивілізаційна диференціація держав, тобто прагнення до збереження власної культурної унікальності, національної ідентичності, самобутності. У глобалізації багато держав вбачають загрозу втрати національної ідентичності. Перехід до домінування нового, всеохоплюючого і комплексного типу людської організації супроводжується появою нового зразку ідентичності. При цьому сходження на кожну нову сходинку інтеграції посилюється індивідуалізацією особистості і значно розширює спектр її ідентифікацій в соціумі.

Разом з тим, сучасні процеси глобалізації ведуть до розмивання національно-державної ідентичності, що, в свою чергу, впливає на розвиток окремих країн і цілих регіонів світу [1, с. 134]. Стійку основу національно-державного рівня ідентифікації підміняють повсюдно впізнавані символи, які народжує загальний, глобальний простір інформації та комунікацій. Загострення національних почуттів і підйом на цій хвилі націоналістичних рухів в розвинених країнах Європи є однією із відповідей на виклики культурного глобалізму, який претендує на уніфікацію і знеособлення ідентично-

сті. Зміна культурного виразу розвинутих суспільств зв'язується в масовій свідомості і з потоками іншокультурної імміграції, які розглядаються як загроза не тільки нинішньому і майбутньому економічному і соціальному благополуччю, а й власному унікальному культурному потенціалу розвитку. Ці виклики актуалізуються в зростанні політичної підтримки правих партій і радикально-націоналістичних ідейних угруповань, що ратують до збереження національної ідентичності, але на жаль, в своїй більшості є суто популістськими політичними силами.

Наразі, в країнах Європи простежується дилема між двома полюсами розвитку. Так, на одному полюсі об'єктом ідентифікації виявляється космополітичне всесвітнє громадянство. В його основі лежать норми, правила і принципи глобального ринку, глобальних фінансових потоків, а також загальні моделі поведінки груп залучених в таку діяльність людей [2, с. 234]. Помітний внесок у ці процеси вносить активність глобального громадянського суспільства.

На іншому полюсі в якості так званої альтернативи і в логіці радикального перегляду основ колишньої національної ідентичності, орієнтованої на образ національної держави, зростає значення етнічних, релігійно-конфесійних, цивілізаційних та інших, перш за «вторинних» ідентифікаційних орієнтирів. Спроби сучасних держав боротися за збереження і відтворення загального для всієї громадянської нації культурного простору наштовхуються на опір двох різноспрямованих векторів соціокультурного розвитку: культурного та інформаційного глобалізму, який в свою чергу уніфікує ідентифікаційні зразки, – з одного боку, і розкладання громадянської (національної) солідарності під напором особливих претензій етнічних, релігійних, мовних, субкультурних спільнот, – з іншого.

Мабуть, ідеальною моделлю, яка б теоретично поєднала два полюси було б саме формування запиту на власний унікальний

проект розвитку, що відкриває для національних спільнот доступ до ресурсів глобальної економіки, культури, політики, і є шлях найбільш ефективного використання переваг їх оновленої, але спроможної зберегти свою унікальність ідентичності. Але, на жаль, на практиці, в останні роки простежується подальше дроблення ідентичностей в складі національної спільноти і підвищення рівня конфліктності між групами їх носіїв. Такими прикладами є конфлікт в між Мадридом та Каталонією, результати референдуму про будівництво мінаретів в Швейцарії, активізація радикальних рухів в Шотландії після Брекзиту і т. д.

Таки кризові явища вимагають надзвичайно витратних, але по суті – необхідних заходів державного втручання і створення інститутів узгодження інтересів з метою збереження територіальної цілісності.

Література:

1. Huntington S. Who Are We?: The Challenges to America's National Identity. Simon & Schuster, 2005. 448 p.
2. Многоликая глобализация. Культурное разнообразие в современном мире (под ред. П. Бергера, С. Хантингтона; пер. с англ. В.В. Сапова). 2004. Москва: Аспект Пресс. 379 с.

Ткачук Ю. В.,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, СУТНІСТЬ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Найбільш масовим і значущим для України міграційним потоком є трудова міграція громадян за кордон. Завдяки отриманій за часів незалежності свободи пересування в умовах непростих економічних обставин, низьких заробітних плат робота за кордоном стала для багатьох українців стратегією виживання та підвищення добробуту своїх сімей. Вона є потужним соціальним амортизатором, чинником зменшення бідності, напруги на ринку праці, джерелом значних валютних надходжень, але, водночас, несе ризики втрати частини необхідного для розвитку країни трудового та інтелектуального потенціалу.

З метою оцінки масштабів трудової міграції українців за кордон, Державною службою статистики України в 2008, 2012, 2017 роках по всій території України при обстеженнях економічної активності населення, що охоплюють понад 20 тис. домогосподарств, застосовувався спеціальний модуль, спрямований на вивчення зовнішньої трудової міграції [1]. Екстраполяція отриманих результатів на все населення дала змогу оцінити чисельність трудових мігрантів, тобто громадян, які хоча б раз упродовж періоду спостереження (2,5 років в 2012 та 2017 роках) виїжджали за кордон з метою працевлаштування або працювали за кордоном на момент опитування [1].

Обстеження Держстату, однак, не охоплювало осіб, які не поверталися в Україну в період спостереження. Інформація про

відсутніх надавалася членами домогосподарств, які виїхали всією сім'єю. У зв'язку з цим отримані дані стосуються переважно осіб, які здійснюють тимчасові поїздки на роботу за кордон, а також тих, хто працює за кордоном тривалий час, проте має сім'ю в Україні, періодично навідується додому.

Основна цінність обстежень у тому, що вони дають змогу з'ясувати якісні характеристики трудової міграції в Україні, а також, завдяки періодичному проведенню по всій території країни, тенденцій її розвитку. Згідно з даними Держстату, основними країнами призначення українських працівників – мігрантів є сусідні країни Росія, Польща, Чехія, Угорщина, а також країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія) [1].

Порівняння результатів 2008, 2012 та 2017 років показує, що поступово розподіл мігрантів за країнами призначення змінювався: частка Росії скорочувалася, а європейських країн, передусім Польщі, зростала [1].

Саме Польща на сьогодні є основною країною призначення трудових мігрантів з України, що обумовлено потребами ринку праці країни, сприятливим для тимчасового (до 6 місяців упродовж року) працевлаштування іноземців законодавством, територіальною та культурною близькістю.

За даними 2017 р., понад 2/3 мігрантів (70,7%) – чоловіки, що в цілому відповідає результатам попередніх обстежень (2012 р. – 65,6%), однак свідчить про деяке збільшення чоловічої міграції. Опитування українських мігрантів, проведені останніми роками в Польщі та Чехії, дають підстави твердити, що збільшення частки чоловіків пов'язане не лише із потребами ринку праці країн призначення (будівництво, транспорт), а й виїздом за кордон внаслідок воєнних дій на Сході України.

За віковими групами мігранти чоловіки розподілені в цілому рівномірно за деяким переважанням осіб 40–49 років (24%).

Разом з тим, жінки починають виїжджати на роботу за кордон пізніше за чоловіків, проте продовжують працювати за межами Батьківщини навіть досягнувши передпенсійного чи пенсійного віку. Більшість жінок-мігранток старші за 40 років, а третина з них старші 50 років [1].

Трудова міграція нерівномірно охопила територію країни. За даними 2017 р., 69,4% тих, хто виїжджав на роботу за кордон, рекрутувалися з числа мешканців західних областей. Це дещо менше, ніж в 2012 р. коли вони становили 72,4%. Частка вихідців із Заходу скоротилася за рахунок жителів Центру країни, які становили 9,2% мігрантів, тоді як в 2012 р. лише 3%.

Вихідців з Півдня в 2017 р. було 8,6%, Сходу 6,3%, Півночі – 6% [2].

Зміни в географічному походженні заробітчан крім іншого пов'язані з військовим конфліктом на Сході країни. Так, згідно з даними дослідження, проведеного Національним банком Польщі у 2016 році, серед українських мігрантів, які вперше прибули до Польщі у 2014 та 2015 роках 28,4% були зі східної частини країни. Натомість до 2014 р. частка вихідців з цього регіону становила лише 6,3% [1].

Україні вкрай необхідно зберегти свій людський, науково-освітній потенціал. Зупинити втік працездатного економічно активного населення можна, лише забезпечивши створення умов для ефективного його використання. Такими умовами є високопродуктивні робочі місця, на яких випускають конкурентоздатну продукцію, що користується попитом на внутрішньому і світовому ринках. Тому міграційна політика має розроблятися разом зі стратегією соціально-економічного розвитку країни на основі системного і комплексного підходу, спрямований на створення привабливого інвестиційного клімату, відновити довіру до влади, ефективного використання людського потенціалу, забезпечення високих стандартів життя.

Особливістю трудової міграції працездатного населення України в сучасних умовах є зміна вектору трудовіграційних процесів на користь європейських країн, зумовлена геополітичними змінами, відкритістю національної економіки, лібералізацією вікового контролю, посиленням євроінтеграційних процесів.

Це вимагає посилення взаємодії з країнами-членами Європейського Союзу у створенні сприятливих умов для легалізації українських трудових мігрантів, активізація співробітництва у сфері прикордонного контролю, управління процесами законної міграції, сприяння зворотній міграції, захист прав трудових мігрантів [2].

Дослідження сучасного етапу міжнародного руху робочої сили в Україні дає підстави стверджувати, що оптимізації державної міграційної політики повинна передбачати: пом'якшення впливу факторів які активізують зовнішню трудову еміграцію; розширення можливостей легального працевлаштування українських громадян за кордоном; забезпечення належного правового і соціального захисту українських трудових мігрантів у країнах прийому, стимулювання надходження міграційного капіталу (валютних переказів) в Україну; сприяння поверненню українських заробітчач на Батьківщину та створення умов для їх якнайшвидшої продуктивної інтеграції в українське суспільство: залучення іноземної робочої сили відповідної якості у достатній кількості з урахуванням потреб економіки і поточної демографічної ситуації в державі; протидія нелегальним потокам міжнародної трудової міграції [2].

Пропозиції та рекомендації щодо оптимізації національної міграційної політики:

- орієнтувати всю стратегію розвитку економіки України на створення нових робочих місць;
- підтримати потенціал ефективно керованої циркулярності трудової міграції шляхом скоординованих дій на міжнародному,

національному та субнаціональному рівнях зосередити увагу на розумінні циркулярності трудової міграції, залученні переказів трудових мігрантів;

– підтримати розширення і поглиблення українського ринку фінансового посередництва у відповідності до практики трудових мігрантів та їхніх цілей;

– розробити й затвердити «національний план дій щодо міграції й розвитку в Україні», в якому буде викладено дорожню карту з включення міграції в планування розвитку в Україні.

Міграційна політика розвинених країн спрямована на залучення іммігрантів, в т. ч. українців, що сприяє збільшенню міграції.

Література:

1. Малиновська О. А. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування. Національний інститут стратегічних досліджень, серпень 2018. С. 2–16.
2. Федоренко О. М. Сутність і сучасні тенденції міжнародної трудової міграції. Науковий вісник УМО. Економіка та управління. Вип. 2. 2016. С. 7–13.

Швець С. Л.,
кандидат політичних наук,
асистент кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

МІГРАЦІЙНИЙ КОНФЛІКТ ЯК РІЗНОВИД ПОЛІТИЧНОГО

Політична складова є важливо детермінантою міграційного процесу. Міграційні потоки, які формуються в цьому випадку, можна розділити на внутрішню політичну міграцію – територіальне переміщення населення з тимчасовою або постійною зміною місця проживання в межах однієї країни через загострення політичного стану всередині країни (внутрішні переселенці) та зовнішню (транскордонну) політичну міграцію – транскордонне переміщення населення за межі країни зі зміною постійного місця проживання у зв'язку з загостренням політичної ситуації (біженці) або у випадку війни.

Змушена міграція є результатом політичних конфліктів, що призводить до втрати національного захисту, що потребує надання статусу біженця. Отримати статус можна законним шляхом, однак переважна кількість іммігрантів спочатку здійснюють переміщення нелегальними та нерегулярними каналами міграції (яскравими прикладами є переміщення мігрантів із Сирії, Афганістану, Іраку тощо). Дослідниця Г. Вітковська «найбільш жорстка форма змущеної міграції, яка пов'язана із застосуванням (загрозою застосування) насильства в моменти критичного посилення дії окремих чинників є основним фактором появи категорії біженців» [Див. детал. 2, с. 78-80].

Формування міграційного потоку є своєрідною «відповіддю» на внутрішню або зовнішню загрозу. Однак сучасна політична наука виокремлює три рівні загроз, що несуть мігра-

ційні потоки: загроза міжнародній безпеці, загроза національній безпеці країн донорів, реципієнтів та транзиту та персональні загрози. Тобто, міграція виникає у наслідок конфлікту та породжує конфлікти знову. Такий конфлікт трансформується із незадоволеності, що перебігає в політизацію та реалізацію незадоволеності в насильницьких діях (проти політичних об'єктів та діячів). Безпосередньо незадоволеність є латентною стадією міграційного конфлікту, де спостерігається боротьба всередині соціальних груп на рівні неприйняття одна одної, але відсутнє протистояння [3].

Міграційний конфлікт є багатовекторним, а саме: між іммігрантами та громадянським суспільством; між іммігрантами та владою; конфлікт між владою та громадянським суспільством (на фоні імміграції); конфлікти між різними групами іммігрантів; міжособові конфлікти [Див. детал. 1, с. 5-6].

Останні декілька років країни Європи страждають від міграційних конфліктів між іммігрантами та громадянським суспільством. Конфлікт виникає через сформування стереотипів про витіснення громадянського суспільства емігрантською спільнотою з їхнього соціально-політичного простору [3]. Нерідко, така форма міграційного конфлікту стає об'єктом політизації окремих політичних сил. Вирішення конфлікту можливе шляхом запровадження політики інтеграції на місцях в рамках міграційного законодавства, що призводить до політичної соціалізації іммігрантів та їх виходу із зони маргінальності (варто зауважити, що цей шлях має свої переваги та недоліки, які можуть нівелювати досягнення політики інтеграції). Інший напрямок розвитку: конфлікт між іммігрантами та владою на фоні незадоволеності міграційною політикою (правила в'їзду/виїзду, отримання громадянства або іншого статусу, захист іммігрантів тощо), що стає причиною розгортання протестів. Вирішення конфлікту досягається шляхом трансформації міграційної політики та

кореляції нормативно-правової бази (у випадку «відкритості» країни) або навпаки, ескалація конфлікту та закриття кордонів. Конфлікт між владою та громадянським суспільством країни-реципієнта має особливість, оскільки в більшості випадків він проходить латентно, тобто без відкритих форм протесту. Як правило, громадянське суспільство не підтримує рішення влади щодо іммігрантів та намагається ігнорувати їх. Вихід із конфлікту можливий шляхом трансформації міграційної політики або запровадженням політики інтеграції, однак кожен окремий випадок потребує адресного підходу. Міжособові конфлікти можуть відбуватися у рамках «іммігрант-громадянин», «іммігрант-іммігрант» тощо. Першопричини виникнення такого роду конфліктів – соціальні, національні, релігійні тощо, тому вирішення конфлікту має носити адресний характер, оскільки іммігранти не існують як консолідована більшість (теж саме твердження характерно і для існування суспільства країни-реципієнта).

Отже, міграційні потоки тісно пов'язані із процесами глобалізації та транснаціоналізації. Політична складова імміграції поступово виходить на перший план, стаючи першопричиною формування міграційного потоку. Міграція породжує нові види конфліктів, що стає викликом для держави та її політичних інститутів та вимагає особливої специфіки їх вирішення, що також змушує держави трансформувати національне законодавство з метою забезпечення безпеки та миру.

Література:

1. Безуглий П. (2018) Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. *Політичне життя*. № 1. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_1_3 Дата звернення: 13.08.2018.

2. Швець С. (2018) Міграційні процеси сучасності як фактор політичних трансформацій. *Регіональні студії*. Ужгород. № 12. С. 78–82.
3. Dominic Jenni The migration-conflict nexus. URL: <https://www.swisspeace.ch/apropos/der-migration-konflikt-nexus/>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Барабаш О. В.,
докторант кафедри політології, соціології і культурології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА І КАРИБСЬКИЙ БАСЕЙН (ЛАКБ): ALLOW TO A LITTLE LEEWAY¹ В СИТУАЦІЇ ПАНДЕМІЇ ТА БОРОТЬБИ З КРИЗОЮ

Ситуація з поширенням коронавірусу в усій ойкумені актуалізувала цілу низку питань щодо подальшого розвитку світу у взаємодії його складових, ролі національної держави та її ресурсів, потужностей міжнародного характеру та побудови нової «архітектури реагування» викликам всесвітнього масштабу. За формулюванням Ювала Ноя Харарі, поле рішень пролягає між тенденцією до національної самоізоляції та глобальною солідарністю, і в ньому визначаються контури шляхів щодо подальшого розвитку свободи чи її забуття у пошуку безпеки [7]. Між тим боротьба за майбутнє розпочинається і зосереджується у першу чергу на поточних справах відносно протистояння пандемії на рівні національних держав. Стривоженість викликає сама можливість під приводом боротьби з інфекцією пожертвувати надбаннями демократії і сформулювати вихідну позицію із твердження, що тільки авторитарна владна здатна до подолання

¹ Allow to a little leeway – вислів з практик англійського морехідства, коли під час швартування про всяк випадок занадто не наближаються до підозрілого судна, водночас залишаючи і йому простір для вільного маневру.

ризиків такого гатунку [3]. Вочевидь, розв'язка драми з пандемією визначить загалом умовні «території концентрації ризиків», що за Ульріхом Беком, будуть залежні від розбудови системних основ взаємодії світу за ознаками: центри прийняття рішень та їх периферія. Потрапляння в зону останніх підвищує ставки щодо новітніх екосоціальних конфліктогенних ризиків незалежно від подальшої національно-державної приналежності. Яким буде світ, бачення якого представники Римського клубу закликають будувати поза звичною лінійністю наших уявлень, породжених ще наукою 17 століття, з великою варіативністю «проривів життя», мінімумом механістичності уявлень щодо майбутнього – комплекс питань залишається відкритим, але, криза з пандемією, можливо, лише підкреслює потребу у переформатуванні усього концептуального бачення щодо постанови питань в аналізі соціо процесів. На думку Карлоса Перейри (Carlos Álvarez Pereira), «наша ситуація – це криза цивілізації; безпрецедентного розміру, складності і інтенсивності» [1]. Криза, що витікає з розуміння того, що в тому, що ми позначали як неолібералізм, насправді мало лібералізму, а значною мірою багато з «нео-рантьє» [1], що сама система державних зв'язків і міждержавних відносин будувалась на перевагах, багатстві та володарюванні, що були здобуті колись, попередніми поколіннями. Зараз цей порядок речей має бути поставлений під сумнів самою глобальною кризою, існування якої пандемія лише проявляє більш відкрито. Парадокс сучасності можна переформулювати з акцентуванням ролі екологічного імперативу – «у нас є три імператива, які не всі можуть бути виконані одночасно: екологічний, демократичний і рантьє» [1]. Вочевидь, у боротьбі за майбутнє з загрозами, у тому числі, неправильних інституційних рішень, буде віднайдено і формат спів-існування зі світом та розбудови основ власного життя і в Латинській Америці та Карибському Басейні (ЛАКБ), як на рівні регіону, так і національно-державних утворень. Управ-

лінський потенціал буде багато в чому залежати від «легітимності й довіри» громадськості [2], та, зрештою, ступеня її громадянської зрілості. Хоча показники по окремих країнах суттєво різняться за багатьма параметрами (в Коста-Ріці мінімальна заробітна платня випускника ВНЗ рівня бакалавра встановлюється у 567 118. 00 колон, що приблизно дорівнює 965 дол. на місяць, [5] а в найбіднішому Сальвадорі – мінімальна заробітна платня має бути на рівні 304, 17 дол.), спеціалісти відзначають загальну експансію середнього класу як досягнення розвитку саме останніх десятиліть в усьому регіоні (за даними Всесвітнього Банку зараз кожен третій мешканець регіону належить до консолідованого середнього класу із щоденним прибутком 13-70 дол.) Відзначається також значне покращення роботи державного сектору, «меритократія на держслужбі є нормою» [4], спостерігається прогрес щодо відкритості діяльності уряду, електронної участі громадян. Формування звички життя за умов демократії та з новими можливостями доступу до інформації «виховали» звичку до покращення умов соціального життя, про що свідчать заходи різного ґатунку – від громадський проєктів Мі Меделлін [6] до широких протестних акцій кінця минулого року в Колумбії, Чилі, Перу, пов'язаних з намаганнями понизити стандарти життя. Парадокс останніх часів – чим вищий рівень демократичної традиції і рівня життя, тим більшим є незадоволення наявним станом речей, тобто люди вже звикли організовуватись у боротьбі за свої права й навчилися це робити в демократично прийнятний спосіб. Разом з тим, рівень загроз під час пандемії та згодом бачиться серйозним випробуванням – на фоні даних «The New York Times» про втрату роботи в США лише за останній тиждень більш ніж 3 млн 200 тис людей, країни ЛАКБ готуються до різних варіацій розвитку подій, в тому числі, зростання безробіття та розгулу криміналу (рівень насильницької злочинності в регіоні, особливо в місцях наркотрафіку є і зараз

високим). Від того, як його здолають учасники подій може надовго визначити траєкторію боротьби, проблемності, розвитку.

Література:

1. ¿CRECER O DECRECER? ÉSA NO ES LA CUESTIÓN 13 marzo 2020 URL: <http://agendapublica.elpais.com/crecer-o-decrecer-esa-no-es-la-cuestion/>
2. CRISIS Y REGÍMENES POLÍTICOS: NO ES ORO TODO LO QUE RELUCE 20 marzo 2020 URL: <http://agendapublica.elpais.com/crisis-y-regimenes-politicos-no-es-oro-todo-lo-que-reluce/>
3. For Autocrats, and Others, Coronavirus Is a Chance to Grab Even More Power By Selam Gebrekidan March 30, 2020 URL: <https://www.nytimes.com/2020/03/30/world/europe/coronavirus-governments-ower.html?action=click&module=Top%20Stories&pgtype=Homepage>
4. LAS TRAMPAS DEL DESARROLLO EN AMÉRICA LATINA: HACIA UN NUEVO CONTRATO SOCIAL 23 julio 2018 URL: <http://agendapublica.elpais.com/las-trampas-del-desarrollo-en-america-latina-hacia-un-nuevo-contrato-social/>
5. Salario mínimo – Costa Rica. URL: <https://tusalario.org/costarica/tu-salario/salario-minimo>
6. Mi Medellín. URL: <http://mimedellin.org/>
7. Юваль Ной Харари: выживут почти все, но это будет совсем иной мир 31 марта 2020 URL: <https://vesti-ua.net/novosti/zarubezhom/139980-yuval-noy-harari-vyzhivut-pochti-vse-no-eto-budet-sovsem-inoy-mir.html>

Holeček R.,
postgraduální student Katedry politologie a veřejné správy,
Užhorodská národní univerzita
Užhorod, Ukrajina

ANALÝZA VOLEBNÍHO SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY: PŘÍKLAD PRO UKRAJINU

Volební systém České republiky je dnes hojně diskutované téma jak mezi odborníky, tak mezi neodbornou veřejností. Jednotlivé názory se však liší. Někteří by změnily dnes uplatňovaný volební systém do Poslanecké sněmovny z Poměrného volebního systému na Většinový volební systém, jiní by naopak Poměrný volební systém zanechali a upravili jej více potřebám dnešní doby.

Toto téma jsme si vybrali nejen z důvodu, že je nám blízké, ale také proto, že neexistuje jednotný názor na to, jakým směrem by se měla Česká republika v rámci svého volebního systému ubírat. Přeci jen každý z nás, tedy alespoň každý starší 18 let, jednou za čtyři roky ve volbách rozhoduje o tom, jakým směrem se bude Česká republika vyvíjet.

Bohužel dnešní praxe ukazuje, jak jsou lidé k účasti na volbách benevolentní. Starší občané nemají velký zájem se již na volebním procesu podílet, a proto k volbám už příliš nedocházejí. Mladší občané však také nemají zájem chodit k volbám a hlasovat o své budoucnosti. Bohužel dnes většina mladé veřejnosti nemá dostatečné povědomí o tom, jak celý volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny funguje. Máme na mysli fakt, že tito lidé obvykle v tom lepším případě nevědí, že mohou na kandidátní listině zakroužkovat konkrétního kandidáta, v horším případě nedokážou rozlišit rozdíly mezi Poměrným volebním systémem a Většinovým volebním systémem.

Nejdůležitější systémovou změnou z hlediska základních prvků demokratického politického systému představovala shoda partnerů na novém volebním systému.

Cílem reformy volebního systému v roce 1990 nebylo pouze nahradit nedemokratický charakter volebního procesu z doby komunistického režimu, nahradit jej skutečně demokratickými volbami, ale také nastavit takové parametry volebního systému, které by po 44 letech komunistického režimu umožňovaly vybudování pluralitního stranického systému [1, s. 191]. Po listopadu 1989 do konce roku 1992 bylo přijato 51 ústavních zákonů. Tyto ústavní zákony byly částečným odrazem přeměn československé společnosti. Tímto velkým počtem ústavních zákonů byl měněn ústavní řád a také byl připravován předobraz nových ústav [3, s.58]. V roce 1990 byl přijat ústavní zákon SNR o mimořádném doplnění národních výborů na Slovensku o nové poslance. V tomto ústavním zákoně se jednalo o kooptaci, nikoli o volbu nových poslanců. Další ústavní zákon reagoval na požadavek rekonstrukce zastupitelských sborů a umožňoval odvolat poslance a na jejich místo kooptovat nové. Toto bylo však pouze časově omezeno od 23.1.1990 do 31.3.1990. Na polovinu roku 1990 byly připraveny parlamentní volby. Těm předcházela ústavní zákon č. 46/1990Sb. kterým byl přeměněn vztah poslanců a voličů na tzv. volný mandát, tímto zákonem také byla určena inkompatibilita (nesloučitelnost) výkonu poslaneckého mandátu s výkonem jiných státních funkcí, došlo ke snížení počtu poslanců a byla změněna dikce slibu poslance Federálního shromáždění a člena federální vlády [3, s. 58].

Expertní Občanského fóra byl připraven návrh volebního zákona. Jeho podstatou byl návrat k poměrnému volebnímu systému používanému v době první Československé republiky. Ústavněprávní experti získali pro svůj návrh většinu politiků Občanského fóra. Pro obhajobu poměrného volebního systému argumentovali především vytvořit příznivé podmínky pro rozvoj pluralitního stranického systému. Tito experti byly přesvědčeni, že právě poměrný volební systém, jenž svými parametry výrazně nezkresluje vůli voličů a umí

poměrně citlivě reagovat na změny voličských nálad, může takové podmínky vytvořit.

Rozhodující pro přijetí poměrného volebního systému bylo jeho projednání u tzv. «kulatého stolu» [2, s. 95]. Zde zástupci stran, jež přešly do demokratických poměrů ze starého režimu a s většinou zástupců Občanského fóra prosadily změnu volebního systému na poměrný volební systém [1, s. 191].

Po pečlivém uvážení dnešní volební praxe v našem státě jsme došli k tomuto návrhu Česká republika by při volbách do Poslanecké sněmovny byla rozdělena na 14 volebních obvodů (krajů). Celkový počet poslanců v Poslanecké sněmovně by byl snížen z 200 na 196. Kraje by byly zachovány ve stávajícím znění, tedy: Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj, Karlovarský kraj, Ústecký kraj, Liberecký kraj, Kralovehradecký kraj, Pardubický kraj, kraj Vysočina, Jihomoravský kraj, Olomoucký kraj, Zlínský kraj, Moravskoslezský kraj a Praha.

Politické strany by ve volebních obvodech navrhovaly jednotlivé kandidáty pro daný volební obvod na svých kandidátních listinách tak, jak známe dnes. Jednotliví kandidáti by se nemohli v různých volebních obvodech opakovat „pro každý volební obvod jiní kandidáti za danou politickou stranu». V každém volebním obvodě by bylo zvoleno z navržených kandidátů 14 nejúspěšnějších kandidátů z jednotlivých politických stran. Vítězství z jednotlivých volebních obvodů by se sečetla a následně by ta politická strana, jež by zvítězila v nejvíce volebních obvodech (krajích), byla vítězem voleb do Poslanecké sněmovny.

References:

1. BUREŠ JAN, CHARVÁT JAKUB, JUST PETR, ŠTEFEK MARTIN, Česká demokracie po roce 1989, Institucionální základy českého politického systému, Grada Publishing, a.s., Praha, 298 s.

2. CHARVÁT JAKUB, Politika volebních reforem v ČR po roce 1989, Gradana Publishing, a.s. Praha, 195 s.
3. GERLOCH ALEŠ, HŘEBEJK JIŘÍ, ZOUBEK VLADIMÍR, Ústavní systém České republiky, 1. vydání 1994, Praha, PROSPEKTUM 2002, 230 s.

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Личковська М. Р.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Шаботіна Д. І.,

студентка III курсу факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

КОРОНОВІРУСНА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ – НОВИЙ ВИКЛИК ДЛЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

На початку XXI ст. світ увійшов у період комплексних трансформацій основою яких стає діджиталізація. Між тим до 2016 року Україна була єдиною в Європі країною без власного «цифрового» бачення. Лише у 2016 році в Україні було розроблено тільки проект «Цифрової адженди України – 2020», де передбачено стратегічне завдання – усунути технологічний розрив між Україною та розвинутими країнами [1]. І тільки у 2018 році схвалено урядову Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки й затверджений план заходів щодо її реалізації. Виконання цього плану, на думку розробників, створить умови для здійснення так званого цифрового стрибка та переходу на більш високий технологічний рівень розвитку [2]. Президент Володимир Зеленській також обіцяв швидкий та якісний Інтернет для всіх жителів країни та

сприяння розвитку цифрової грамотності населення. Можливо, ще зарано оцінювати, чи виконав президент свої обіцянки, але питання діджиталізації зараз, як ніколи, на часі. Україна пішла на карантин [3]. Разом з тим, це не означає зупинення освітніх процесів. Міністерство освіти і науки видало наказ «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» № 406 від 16 березня 2020 року, який зокрема зобов'язує керівників закладів освіти забезпечити: виконання освітніх програм, зокрема через організацію дистанційного навчання та у виняткових випадках ущільнення графіку освітнього процесу; виконання працівниками закладів освіти іншої роботи (організаційно-педагогічної, методичної, наукової тощо); запровадження гнучкого (дистанційного) режиму роботи працівників відповідно до Методичних рекомендацій щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу [4]. Карантин у закладах освіти і потреба миттєво перейти на дистанційне навчання – це насправді серйозний виклик для української системи освіти.

Коронавірус прискорив діджиталізацію у всіх навчальних закладах, але до цього були готові не всі заклади, проте в умовах карантину потроху пристосовуються до дистанційного навчання. Українські викладачі знаходять різні рішення в умовах карантину: від домашніх завдань у вайбері до онлайн-уроків у Zoom. Платформ та сайтів для організації навчального процесу безліч. На сайті Міністерства освіти та Комітету цифрової трансформації опублікований список ресурсів для різних потреб. Однак ні чинне законодавство, ні рекомендації МОН не дають чітких вказівок, як саме організувати навчальний процес удома. А Положення про дистанційне навчання не оновлювались ще з 2013 року, хоча з часу його ухвалення система значно змінилася. Крім того документ створювали для регуляції дистанційної освіти як індивідуального підходу, а не форми навчання в усіх закладах.

Тому, на думку освітнього омбудсмену Сергія Горбачова те, як відбувається дистанційне навчання, – це виключно питання автономії закладу освіти.

І в школах, і в університетах виникають труднощі з переходом на дистанційну освіту.

Не всі навчальні заклади мають платформу для дистанційної освіти, навіть ті, що досить широко використовують різні форми змішаної системи навчання, бо ці форми здебільше є нечастою ініціативою окремих викладачів та стосуються лише окремих тем курсів або окремих навчальних дисциплін, а не виконання освітніх програм у цілому.

Навіть якщо навчальний заклад створив платформу для дистанційного навчання, куди можуть заходити здобувачі і щодня знаходити для своєї групи (в якій навчається здобувач) та предмету завдання від викладача, презентації, картки, таблиці, інші наочні матеріали – це все викладач має розробити або знайти та завантажити на платформу, аби здобувачі розуміли, як правильно виконувати те чи інше завдання. Це потрібно робити постійно. Як постійно потрібно й перевіряти завдання, які здобувачі вже зробили, та виставляти бали.

Таким чином, викладачі повинні адоптувати програми з офлайну в онлайн, чого багато хто з педагогів не вмів, ще й мотивувати здобувачів і йти за навчальним планом. Тому викладачам потрібно терміново переробляти навчальні та методичні матеріали по-новому, залишати там лише найголовніше, підбирати лише ті завдання, які здобувачі можуть виконати самостійно, без присутності і допомоги викладача.

Здобувачі, зі свого боку, отримуватимуть величезний масив інформації та завдань за всіма навчальними дисциплінами, які складно систематизувати.

Та більше, окрім складнощів, які доводиться пройти у роботі з платформою (як здобувачам, так і самим викладачам), викладачі

змушені складати обов'язковий звіт за кожен робочий день. Якщо раніше викладачі відпрацьовували обов'язкове навчальне навантаження та мали час на методичну, наукову й організаційну роботу, то сьогодні вони мають цілий день провести біля монітора і вже ближче до вечора прописати у звіті усю зроблену роботу за день. Здавалось би, дистанційне навчання, але ж ні, насправді стало набагато складніше.

Карантин та вимушена необхідність залишатися вдома породжують специфічні проблеми і для викладачів, і для здобувачів. Перелічимо лиш деякі проблеми дистанційного навчання.

- Технічне забезпечення. Не у всіх є особисті комп'ютери та планшети. А через смартфони виконувати систематично домашні завдання не зручно. Якщо в родині є комп'ютер, то зазвичай його використовують всі члени родини, вистроюється свого роду черга, чи батькам працювати, чи дітям вчитися. І навіть таке можливе лише у випадку, якщо є доступ до Інтернету.

- Низька якість інтернет-зв'язку. Дуже часто сайти і відеоуроки не завантажуються.

- Різноманітність інтернет-ресурсів. Наразі кожен викладач може вільно обирати інструменти для дистанційного навчання. Але хотілось би єдності, бо технічно забезпечити доступ до всіх ресурсів не завжди вдається.

- Об'єми та строки здачі домашніх завдань. Потрібно розуміти, що враховуючи можливості здобувачів та викладачів, навчання не може тривати 24/7. Навіть в умовах гнучкого режиму робочого часу, тривалість робочого часу не може перевищувати 12 годин на добу [5]. І то як виняток, а не постійний графік роботи, тому що існує трудове законодавство та санітарні норми, які чітко прописують скільки людина може знаходитись біля екрану монітору.

І це далеко не повний перелік проблем.

Враховуючи всі вищезазначені проблеми, варто аби МОН не тільки обмежився вказівкою «забезпечити» але й пояснив як це зробити. І насамперед, як здійснювати планування навантаження (бо фактичне та заплановане дуже різняться), як розробляти розклад занять у режимі дистанційного навчання, як скоординувати діяльність викладачів і здобувачів в межах цього розкладу, скільки годин у режимі он-лайн можна працювати на добу та багато іншого.

Таким чином, сучасний світ регулярно підкидає нам нові виклики, тож дедалі актуальнішою стає навичка вміти швидко пристосовуватися до змін і бути гнучким. Для сфери освіти це питання особливо актуальне. Але кожна проблема – це нові можливості й гарний привід, щоб нарешті почати робити те, що давно потрібно було зробити. Для молоді – навчитися вчитися самостійно. Для викладачів – використовувати технології дистанційного і змішаного навчання.

Література:

1. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020) Концептуальні засади (версія 1.0) Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. Київ : ГС «Хай-тек офіс Україна», 2016. 90 с. URL: <https://uccf.org.ua/uploads/files/58e78ee-3c3922.pdf> (дата звернення: 19.03.2020).
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 19.03.2020).
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої корона вірусом SARS-CoV-2»

від 11 березня 2020 р. № 211 зі змінами. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200211.html

4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» № 406 від 16 березня 2020 року, URL: https://rada.kpi.ua/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9C%D0%9E%D0%9D_406.pdf (дата звернення: 20.03.2020).
5. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу» від 4 жовтня 2006 р. № 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359203-06> (дата звернення: 20.03.2020).

Полуяктова О. В.,
доцент кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Кушнір Н. В.,
студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

РОЛЬ КОМЕРЦІЙНОГО НАЙМЕНУВАННЯ У ФУНКЦІОНУВАННІ ПІДПРИЄМСТВА

Бренд – лидерство – веление нового времени.
Дэвид А. Аакер

Століттями люди використовували такі фактори виробництва: землю, капітал і працю. У новому суспільстві на перше місце виходить якісно новий виробничий ресурс – інформація та знання. Панування сфери послуг означає, що найпоширенішим продуктом праці є послуги, які створюються, головню, інтелектуальною, часто творчою працею, витрати яких визначити важко, а то й просто неможливо.

Методологія технологічного підходу дає змогу обґрунтувати нові переваги підприємства, обумовлюючи виникнення інтелектуального фактора ефективного бізнесу – можливість концентрувати, оптимально комбінувати і ефективно використовувати інтелектуальні ресурси.

У сучасних умовах розвитку ринкових відносин значення комерційних найменувань для розвитку окремого підприємства, а в їх сукупності й для економічного розвитку держави важко переоцінити. Комерційне найменування, поряд з торговельною маркою є важливим елементом у системі взаємовідносин між

виробниками та споживачами, а також має першочергове значення як могутній економічний фактор стабільності і добробуту фірми. Загалом комерційне найменування є одним з ключових моментів стратегії розвитку підприємства [1, с. 16].

Економічні та юридичні аспекти комерційних найменувань розглянуто в працях сучасних економістів Д. Аакера, Е. Йохімштайлера, Л. Прусака, Т. Сакайя, Р. Стейєра, Т. Стюарта, Ф. Фукуяма та ін.

Звичай застосування різноманітних клейм, марок та інших знаків склався ще на ранній стадії розвитку товарно-грошових відносин і сягає своїм корінням часів Стародавньої Русі. Розвиток комерційних найменувань як ідентифікуючих позначень був пов'язаний із властивим для знатних родів звичаєм мати свій розрізняльний знак [1, с. 17].

Варто зазначити, що в законі «Про товарні знаки, комерційні найменування і недобросовісну конкуренцію», розробленому Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) ще у 1967р. для країн, що розвиваються, комерційне найменування визначається як «ім'я або позначення, що визначає підприємство фізичної або юридичної особи» [1, с. 13].

Багато що може сказати фірмова торгова марка – бренд споживачеві про достоїнства товару. Він дає власнику великі переваги в конкурентній боротьбі і коштує великих грошей. Бренд потрібен товаровиробнику перш за все для того, щоб споживач не мав бажання перевіряти якість товару і був готовий заплатити за нього більше, ніж за аналогічний товар, але без бренду. Економічний зміст бренда простий: наявність бренда означає, що навіть при приблизно рівних споживчих і цінових параметрах товар будуть більше купувати, а при рівності виробничих і навіть збутних можливостей конкурентів бренд буде головним аргументом для продажу товару по вищій ціні. Створення бренда світового рівня на Заході займає не менше

двох років і потребує витрат від 5 млн. дол. США і більше [4, с. 118].

Кредитування під заставу торговельної марки – явище на Заході далеко не нове і широко розповсюджене. Кредити видають тільки під ті торговельні марки, які відомі на ринку, мають репутацію і насправді високу вартість.

Західний досвід свідчить, що торговельна марка може коштувати як велика нафтова компанія (найдорожчий бренд у світі – Соса-Сола – оцінений у десятки мільярдів доларів). Навряд чи знайдеться банк, який не видасть кредит під це ім'я, якщо матиме у своєму розпорядженні достатню суму фінансових ресурсів.

Використання торговельної марки як застави має дві важливі переваги. По-перше, одержувач кредиту отримує додаткові можливості розвитку свого бізнесу і зберігає матеріальні активи як резерв для залучення додаткового боргового фінансування. По-друге, банк розширює свою потенційну клієнтську базу та зменшує витрати по роботі з клієнтами [11, с. 63].

Загалом комерційне найменування є відображенням ділової репутації фірми, складовою її престижу, авторитету, іміджу, тому воно має певну економічну цінність, яка зростає зі зростанням репутації підприємства на ринку й отримує конкретну вартісну оцінку [1, с. 16].

Неважко зрозуміти, чому комерційне найменування не вписується в традиційні моделі бухгалтерського обліку. Постіндустріальна економіка від окремого товару до цілого підприємства характеризується якісно новими рисами, що утруднює визначення їхньої ціни (вартості). Наприклад, такий ресурс, як програмне забезпечення та інтернет-технології, це – 70% затрати інтелектуальної праці і 10–30% – вартість використаного устаткування (комп'ютерів тощо), електроенергії, будівель і комунікацій. З прикладу видно, що інтелектуальний продукт і за обсягами, і за структурою витрат – це

якісно нове явище, бо він за обсягом може мати «малий» вигляд, а його ціна може бути дуже великою. Його переміщення відбувається без фізичних носіїв [14, с. 62]. Отже, проблема полягає у тому, що більшість інтелектуальних активів не ідентифікуються, тому не відображаються в обліку через такі причини:

1) ділова репутация не є ідентифікованим і контрольованим активом і її вартість неможливо достовірно визначити;

2) знання і кваліфікації персоналу невіддільні від носіїв (людей), а за очікуваними економічними вигодами немає достатнього контролю, тобто знання не оформлені юридично, не можуть бути визнані активом;

3) внутрішньо створені назви марок, назви клієнтів, бази даних не визнаються, оскільки витрати на їхнє створення не відрізняються від затрат на розвиток підприємства й оцінити їх неможливо [13, с. 31].

Якщо розглядати підприємство чи компанію, то ситуація не менш складна. Адже поряд з матеріальними швидко зростають нематеріальні активи, тобто інтелектуальний капітал. «Вартість компанії «Інтел» або «Майкрософт», – пишуть Л. Едвінссон і М. Мелоун, – задається не ціною цегли і цементного розчину і навіть не цінністю їхніх товарно-матеріальних запасів, а категоріями іншого – нематеріального активу, який називається інтелектуальним капіталом [9, с. 433].

На сьогодні в Україні проблема інтелектуальної власності, розвитку інтелектуально-інформаційного ринку викликає неабиякий інтерес. Він зумовлений передусім тим, що продукт інтелектуальної праці повинен давати великий прибуток, інтелектуальна власність необхідна для України, оскільки рівень розвитку інтелектуальної власності та її реалізації визначає перехід до якісно нового типу економічного розвитку. Завданням державної політики у сфері захисту інтелектуальної власності є впровадження комплексного підходу до правового регулювання

та відпрацювання узгоджених правових механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Загалом сьогодні у сфері світового бізнесу виразно простежується тенденція інтелектуалізації матеріального виробництва, яке ґрунтується на використанні інтелектуального продукту – основи нематеріальних активів.

Отже, виробнича система нового покоління створюється під впливом інтелектуальної інноваційної діяльності, яка одночасно є її складовою, оскільки відтворює рух інтелектуального капіталу, органічно пов'язаного з процесом трансформації інтелектуальної власності в інноваційний продукт, забезпечення його правової охорони та ефективної комерціалізації.

Література:

1. Бошицький Ю.Л., Козлова О.О., Андрощук Г.О. Комерційні найменування: основні правові аспекти / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 216 с.
2. Дэвид А.Аакер. Создание сильных брендов / М.: Издательский Дом Гребенникова, 2003. 440 с.
3. Дэвид Д'Алессандро. Войны брендов: 10 правил создания непобедимой торговой марки. СПб.: Питер, 2003. – 224 с.
4. Интеллектуальный капитал – стратегический потенциал организации: Учебное пособие. Под ред. Гапоненко А.Л., Орловой Т.М. Издательский Дом «Социальные отношения», 2003. 184 с.
5. Кевин Дробо. Секреты сильного бренда: Как добиться коммерческой уникальности / Кевин Дробо; Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 276 с.
6. Комаров И. Интеллектуальный капитализм. Десять принципов управления интеллектуальным капиталом. *Персонал*. 2000. № 5. С. 55-62.

7. Лоуренс Винсент. Легендарные бренды. Пер. с англ. Т. Новиковой. М.: ФАИР–ПРЕСС, 2004. 336 с.
8. Мороз О.В., Пашенко О.В. Теорія сучасного брендингу. Вінниця, 2003. 103 с.
9. Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. М.: Академия. 1999. 640 с.
10. Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики: Зб. наук. Статей / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. 638 с.
11. Рудченко Ю. Кредит під заставу торговельної марки. Зарубіжний досвід та українська дійсність. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2006. № 2. С. 63–69.
12. Стюарт Крейнер, Дез Дирлав. Бренды которые изменили бизнес: Полная коллекция величайших брендов мира. Пер. с англ. СПб, – 2004. 320 с.
13. Уманців Г. Проблеми ідентифікації, оцінки та обліку інтелектуального капіталу підприємства. *Інтелектуальна власність*. 2007. № 3. С. 29–33.
14. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність форми і закономірності розвитку. *Економіка України*. 2002. № 12. С. 57–62.
15. НАЗВАНО НАЙДОРОЖЧІ БРЕНДИ СВІТУ. URL: <https://tsn.ua/groshi/nazvano-naidorozhchi-brendi-svitu.html>
16. Інтернет-портал для управлінців Management.com.ua. URL: <http://www.management.com.ua/news/>
17. Економічна правда. URL: <http://www.epravda.com.ua>

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Кузьмінець Н. П.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та культури України
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Стадник О. О.,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та культури України
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

ІВАН МАРЧУК: ЛЕГЕНДАРНА ПОСТАТЬ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Однією з актуальних проблем сучасності є осмислення соціокультурного простору, провідної ролі культури у формуванні людини і цілісної картини світу. Становлення сучасного соціокультурного простору – це необхідність і можливість переоцінки цінностей, яка вимагає змін у сфері культури. В сучасному українському суспільстві культура починає розглядатися як один з найважливіших здобутків нації. Чільне місце тут займає мистецтво, яке продукує нове соціокультурне середовище, відображає ціннісно-духовні орієнтири суспільства, здійснює потужний вплив на людську свідомість. Через мистецтво людина залучається до загального соціокультурного простору власного народу та людської цивілізації в цілому, стає його невід’ємною частиною.

В сучасних умовах відбувається бурхливий розвиток різних жанрів мистецтва, їх стилістики та способів вираження. Творчість багатьох українських митців наразі отримує загальносвітове визнання. Насамперед це стосується живопису, видатних художників, картини яких утверджують місце України у європейському та світовому культурному просторі. Однією з непересічних постатей української національної культури є Іван Марчук, народний художник України, один із ста геніїв сучасності.

Іван Степанович Марчук народився 12 травня 1936 року в с. Москалівка Лановецького району Тернопільської області в багатодітній сім'ї, де крім нього було ще троє дітей. Батько його займався ткацтвом і був відомим майстром в регіоні. Іван навчався в семирічній школі, крім малювання захоплювався біологією, любив працювати з мікроскопом. Талант майбутнього художника помітили вчителі. У школі він робив ілюстрації до різних предметів, а малюнок «Мені тринадцятий минало» з портретом Т. Шевченка отримав першу премію на районному конкурсі учнівських робіт. Після закінчення школи юнак навчався у Львівському училищі декоративно-прикладного мистецтва, згодом закінчив факультет кераміки Львівського інституту декоративного і прикладного мистецтва. Потім майбутній митець займався керамікою, графікою, згодом повністю перейшов до живопису. У 1965 році Іван Марчук переїхав до Києва [2, с. 45].

На становлення Марчука як художника вплинуло знайомство з письменником Дмитром Павличком, який допоміг в організації його першої виставки картин, експонованій в приміщенні Спілки письменників. Протягом 1965-1968 років художник працював у Київському науковому інституті надтвердих матеріалів. Як зазначав сам митець, «тут відбулося його друге народження» [5, с. 8]. Фізики склали передовий загін

радянської інтелігенції, яка вмiла мислити неординарно і не вписувалася в усталені рамки «загальноприйнятого соцреалізму». Тому малюнки молодого художника, зроблені не на замовлення влади, а виконані на стандартних листках мали серед них великий успіх. Після знайомства із Віталієм Шелестом, сином очільника компартії України, Марчук отримав протекцію і негласний дозвіл малювати «свої» картини.

Успішним та знаменитим в епоху «соцреалізму» можна було стати, малюючи портрети і пейзажі, до нового європейського мистецтва владні структури ставилися з упередженістю, а поняття «імпресіонізм» було взагалі забороненим. Однак художник не став простим ремісником. Швидко виконуючи різні виробничі замовлення, пишучи оголошення, афіші, оформляючи приміщення мозаїками та панно, Марчук творив зовсім інші картини. Навіть до державного замовлення оформлення приміщення інституту теоретичної фізики, яким керував В. Шелест, митець підійшов творчо. Керамічне панно «Ярослав Мудрий», розміщене у центрі 100-метрової мозаїки «Шлях до зірок», Іван оформив у власній техніці – склав з маленьких керамічних плиток [7, с. 12].

Однак, з 1972 р., після звільнення П. Шелеста, який мав відверті проукраїнські погляди з посади, змінилося і ставлення влади до художника. Він став неугодним радянському режиму та переслідувався навіть через те, що був родом зі Львова і розмовляв виключно українською мовою. У картинах художника влада запідозрила закодовану інформацію спрямовану проти системи. У цей час Марчук співпрацює з головним редактором журналу «Всесвіт», В. Коротичем, оформляючи ілюстрації та обкладинки. Призначення Коротича редактором «Огонька» і його переїзд до Москви сприяв подальшій можливості митцю працювати. Його перші персональні виставки відбулися у столиці СРСР, це дало змогу в подальшому відкривати їх також у Києві та інших

українських містах – Львові, Івано-Франківську, Рівному та рідному Тернополі.

Попри тиск з боку системи Марчук відстоював власні переконання та право на свободу творчості. І хоча в 1988 році його було прийнято до Спілки художників України, завжди відчувався ідеологічний тиск та підозри з боку влади. Сам художник говорив: «Завжди любив іти назустріч вітру. Так, щоб позаду шлеф із волосся» [1, с. 9].

Уміло володіючи усіма жанрами і школами живопису, він знайшов власний шлях у мистецтві і став винахідником самобутньої живописної техніки. Її назву він придумав сам. «Пльонтанізм» – це слово походить від галицького «пльонтати» (переплітати) і означає переплетення довгих тонких мазків, що створює ефект об'ємного зображення. Вона дуже складна, трудомістка та філігранна і практично не підлягає повторенню, тим більше, що художник пише без ескізів [6, с. 136]. До його ранніх творів відносять «Тіні на снігу», «Весняний ранок» (1972 рік), «Мереживо зимового лісу» (1975 рік). Марчук зазначав: «Мене цікавить вічне. Земля й те, що на ній росте. Що ніколи не зникає. Маю особливу любов до снігу. Чистота, білість, святе...» [9, с. 2].

Марчук, як і багато митців радянського періоду, своїми роботами випереджав час. Тому його роботи не розуміли, не цінили і не визнавали.

У 1989 році він виїздить за кордон – спочатку до Австралії, потім до Канади і США. Американський період, як зазначав сам художник, був найбільш плідним у його творчості. Саме там були створені такі його полотна як «Пробудження», «Голос сопілки» та «Чорнобильська мадонна». Доробок художника об'єднаний у 13 творчих циклів і, незважаючи на невизнання на Батьківщині, Марчук оспівував саме її, тому що обожноє цю землю. Так, цикл «Голос моєї душі», говорить про повернення додому, «Шевчен-

кіана» – про нележку долю України, «Пересторога» – про Чорнобильську трагедію, «Апокаліпсис» – про тисячоліття прийняття християнства [8, с. 1].

У 2001 році митець повернувся в Україну. У 2002 році йому було присвоєно звання Народного художника України. Він став Лауреатом премії імені Т. Шевченка. За своє життя майстер створив близько 5 тис. картин, провів понад 150 персональних та 50 колективних виставок і здобув світове визнання. У 2006 році його було прийнято до «Золотої гільдії» Міжнародної академії сучасного мистецтва у Римі, а в 2007 зараховано до Британського рейтингу «Сто геніїв сучасності». Марчук плідно працює і до сьогодні. У 2018 році з пензля майстра вийшли картини «Таке лагідне сонце», «Дніпровські далі», «Тихо навкруги», у 2019 році – «І заснула під снігом земля». В рамках проекту «Секрети геніальності. Сто невідомих творів Івана Марчука», заснованого 18 жовтня 2019 року, у січні 2020 року у Києві відбувалася виставка, де були представлені хрестоматійні полотна художника, що стали візитівкою України.

Іван Марчук – це філософ у живописі, який у своїх полотнах розгадує химеру ліній життя. Навіть у пейзажах він не є реалістичним до життя і значне місце відводить ілюзії. Добре знаючи історію мистецтва, художник завжди намагається долучитися до сучасних тенденцій. Із українських художників сьогодення він особливо цінує творчість О. Денисенка, Л. Медведя, В. Хомочки. Це ті митці, хто знайшов свій стиль у мистецтві.

Найбільш важливим у творчості художника Марчук вважає гармонію та естетику, а найбільшим визнанням своєї роботи – оцінку глядача. Марчук не продає свої картини, лише дарує їх. Найбільше його робіт знаходиться у приватній колекції Дмитра Павличка та його дочки Соломії [3, с. 4].

Іван Марчук є людиною багатовимірною. Крім живопису, він намагається бути соціально активним. Так, він цікавиться політичним життям держави, дає інтерв'ю. Мандруючи по всьому світу, Марчук репрезентує мистецьку Україну. Творчість Івана Марчука надихає українців любити свою землю. Як зазначає відомий сучасний політик М. Томенко, «Іван Марчук належить до тієї славетної когорти українців, які ще за свого життя стали пророками нації» [4, с. 2].

Література:

1. Герасимюк М. Іван Марчук як особистість та художник. *Кур'єр Кривбасу*. 2010. № 10. С. 9-10.
2. Іван Марчук. Життя і творчість. К. : Мистецтво, 1996. 176 с.
3. Клейментова О. Люблю бути вільним. *Віче*. 2005. № 5.
4. Садовська Г. Іван Марчук: «Люди йдуть на виставку як на прощу». *Вільне життя*. 12 грудня 2019.
5. Собуцька В. Іван Марчук: «Я беру Всесвіт у рамки, а він виривається з них». *Свобода*. 2009. 4 верес.
6. Тирик М.І. Художник Іван Марчук та його внесок у розвиток українського малярства. Студентський вісник національного університету водного господарства та природокористування. Рівне, 2015. Випуск 3(5). С. 136-138.
7. Унігурян Т. У творчій робітні Івана Марчука. *Слово Прогресу*. 2001. Ч. 4.
8. Чечель Л. Голос душі генія. *Культура і життя*. 2007. № 48.
9. Чирва А. У його картинах образ сучасного світу. *Урядовий кур'єр*. 2007. № 30.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ МОБІЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ

МАТЕРІАЛИ
П'ЯТОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Одеса, 3 квітня 2020 р.

Підписано до друку 17.04.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,35. Тираж 150. Замовлення № 0420-78.

Ціна договірنا. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а.
Телефони +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.